పులుగుండ్ల రామకృష్ణయ్య

తలవని తలంపు

సాంఘిక రూపకము

పినాకిని ప్రచురణలు
దండువారివీధి
నెల్లూరు.

మూల్యం రూ. 1-50 న. పై.

మొదటి ప్రచురణ: 1960.

పాత్రలు

మధు	కల్యాణి
అప్పయ్యపంతులు	సుశీల
రాఘవరెడ్డి	బిచ్చగాడు
జాలయ్య	బాలిక, రైతు, కూలి

మొదలగువారు.

ముద్రణ :- పద్మ ప్రింటర్స్,
తండువారివీధి :: నెల్లూరు.

An appreciation

This book TALAVANITALAMPU is a short drama. It is written by Sri Pulugundla Ramakrishnaiah whom I have known for several years. He has placed this book in my hands and has done me the honour to ask for my opinion on it and I saw no reason to refuse to comply with his request.

Ramakrishnaiah had produced another drama known as TUPANU. It was staged a number of times and has won much appreciation. I once presided over a meeting held in the Nellore Town Hall at which this drama TUPANU was read and the author was honoured with a present of Rs. 116 and clothes etc.. as tokens of appreciation. The drama is a humerous piece. But in writing it the author showed dexterity in handling his characters, in describing the incidents and in developing the dialogue and substaining the interest of the audiance throughout.

Talavanitalampu, the drama under reveiw is a contrasis to Tupanu. It is cast in a serious mood. It is full of tragic intensity. It depicts conflict of chartcters and tragic situations developing out of such conflict Several of these situations develop unexpectedly and they justify the title given to it. Even in this book the authour shows his skill in imagining a situation and in bringing out the feelings of the individual actors. The reactions of one actor to the show of feelings of another actor are brought out neatly without any cloud or confusion. Dialogue are susta-

ined. The author shows as much skill in sustaining the tragic intensity as in developing conversations in lighter-vein as in **Tupanu.**

Talàvanitalampu is a stage play and has to be appreciated as such. The standards from which dramas of the shakesperian or Kalidasa type are judged cannot be applied to it. The author does not pretend to write his plays in the light of the above said standards. The author has a highly developed dramatic instinct which is a gift of nature and by the urge of that instict and by the acquisition of the art of composition and cultivating the critical capacity which enables him to judge what is strictly appropriate, to the situation, he has produced his dramatic compositions. He deserves to be congratulated on the successes he achieved.

It will not be out of place to indicate the story in brief and also to justify the title of the book. The story mainly deals with the life of the heroine KALYANI. Kalyani and her father, Jalayya are poor dependants upon one Appayya Pantulu a very rich orthodox brahmin of the old school. Appayya had married Jalayya's sister and is a widower. He has a son by name Madhusudhanarao, a Law student, in Madras.

In the first scene we are introduced to Kalyani at the age of eighteen years full of life and love. She has centered her affections upon Madhu and was hopeful of be coming his wife. Madhu goes to Madras to pursue his studies.

In very many ways Kalyany shows her love to him before he departs but finds no response from him.

In the second scene we are introduced to one Suseela another female character of the drama, who lives in Madras. She is the counterpoise to the hereine. She is also eighteen years old but belongs to a very rich family and highly educated. In this scene we see the development of love between Madhu and Suseela and the scene ends with a love marriage between those two.

In the third scene we come back to Appayya pantulu's house. Madhu is pursuaded by his father to marry Kalyani but he refuses to do so pleading want of affection to her. There is a disputation between the father and the son. Jalayya's appeal fails as also Kalyani's special pleading in tears. Madhu rejects her offer on the ground of his loyalty to Suseela of the alliance with whom, he makes no secret. Appayya insists upon getting Kalyani married to a sickly clerk of taluk office if Madhu refused to marry Kalyani. Madhu pleads for postponement of her marriage until a proper bridegroom is available. The father is abdurate and leaves home for fixing up the marriage. This is one of the most important scenes in the drama. In their conflict the characters of Madhu and Kalyani are well brought out. The helpless position of Kalyani; her frustrated affection, her father's utter dependence upon Appayya, so that if Appayya is crossed Jalayya would be left without any means of sustenance the abduracy of Madhu in rejecting Kalyani on account of his loyalty to Suseela,

the with which Appaiah pursues his dictatorial obstinecy and starts for fixing the marriage with the sickly man, Kalyani's despair and her repeated requests to Madhu to stop the proposed journey of Appayya, increasing in desparate urgency as each succeeding railway signal and sound of the approaching of the train and its departure, to stop the journey to Madhu, are all depicted with commendable skill The tempo of the scene is kept at a high level and the stage directions are intended to allow the tragic seriousness of situation to sink into the mind of the audiance before they are brought face to face with the next serious situation. While the authour brings out the great love and the deep despair of Kalyani, he also brings out the greatness of Madhu's charactor. A man of education and culture is a man also of strong and upright charactor. His sense of loyalty to Suseela is so great that he becomes almost heartless and unmindful of the ruin of the life that he is likely to cause to Kalyani. The author again clearly depicts the poignancy of Jalayya's grief at his inability to help himself or his daughter because of his utter dependance upon his brother-in-law, who is an uneducated, uncultured man of the old school, narrow minded and abdurate and unyieldingly stiff and dictatorial because of superiority complex due to consciousness of possession of great wealth and of consequent influence. In this scene the author has very cleverly employed the sounds of the approaching train and its departure. They are used to keep time with the several stages of the changing and increasing feelings of Kalyani and to sustain the tempo of the piece. In this scene the author brings out two incidents which are really "Talavanitalampu" i. e., which

occur without being ant'cipated. One is Madhu's rejection of Kalyani's hand and the other Appayya. Appayya Pantulu's hasty action in deciding upon Kalyani's marriage with a sickly person. I was struck with the manner in which the author in course of the sustained dialogue and in the speeches of Kalyani managed to keep the tempo going and the effect he produced upon the mind of the sympathetic reader who had sufficient imagination to visualise the situation and enter into the feelings of the various actors.

By the end of the scene three, are introduced all the important dramatic personae the conflict of whose charecters brings about the denouement.

In scene four, in Appayyas' house we see the first effects of the hasty action of Appayya. Kalyani becomes a widow soon after the marriage and a revulsion of feelings in Appayya precipitated his becoming a Sanyasi. Raghava Reddy who appears in the first scene to borrow money from Appayya reappears in this scene to repay it. He becomes the disinterested observor and commentator on the conduct of the actors. In this scene also appears Madhu, his principles, his ideals are dipicted as being so effective as to induce Raghavareddy to donate the amount for charitable purposes rather than to repay the loan. Madhu had braught Suseela with him and she also appears in this secne. Suseela is a cultured lady of education and a sympthetic heart. She feels that in an indirect sort of way she is responsible for the crash in Kalyani's life. She is greatly sympathatic to her and to her father Jalayya and tries to offer conso-

iation to them. The atmosphere in the house is one of sorrow, sadness and absolute absense of cheer. The conflict of feelings in Kalyani is so great that she is reduced to the position of an automaton i. e., a person deprived of volition and action. In this stage, Madhu approached her and advises her not to succumb to the sorrows of the past but to change her mode of life and seek happiness in future. She taunts him as being the author of her misery and as a sacrifise to the likes and dislikes of himself and his father. He suggests to her remarriage and eventually induces her to go to Madras along with him and Suseela. Suseela also joins in her entreaties and confesses to Kalyani that if she had known of her affections to Madhu, things would not have happened as they did. Eventually Kalyani decides to go to Madras and does so. In this scene the seeds are sown for the developments in the fifth scene. The author has clverly brought Suseela and Kalyani together under the same roof and under the influance of Madhu, whom they both love. Thoughts of love and enjoyment which would have died with widow-hood in Kalyani's mind if she had continued to stay in Appayya's house are given the chance to sprout. Her leaving Appayya's house and going to Madras was an unexpected event. Equally was Suseela's request to her to shift to her house at Madras. Kalyani does not return to Appayya's house again, nor is she intended to return. There is a complete break between the past and the future so far as the surroudings and the mode of life are concerned. Kalyani steps into Madras and from widow-hood into an expectant possibility of married life. But there is one strong current which runs as the link between the past and the

future and that is Kalyani's undying affection for Madhu. Therein lay the tragic element for the future. The charactor of Suseela is brought out in strong relief. Suseela though she loved Madhu greatly, was broad minded enough to let, Kalyani see that she was prepared to share his affection with Kalyani. If this is a weakness in a loving woman, is it a noble weakness? Kalyani was not made in the same refined material as Suseela. Nobility did not exist in her. Under Suseela's roof she still indulged in thoughts of love and enjoyment with Madhu. She so loved him as to offer herself to him. This is of piece with her former performance in the second scene when to escape from her proposed marriage with the sick clerk of the taluk office, she proposed to Madhu to take her away to Madras. Once again the greatness of Madhu's charector is brougnt·out in glowing colours. Once again the unexpected happens. Kalyani might have thought and so might have Suseela, as both were women and perhaps because both had not sufficient faith in the sternness of a man's power to resist the advance of women. Suseela seems to have thought of peaceful life with Kalyani with Madhu as the husband of both. Kalyani seems also to have thought in the same way. But Madhu the implicable was strong in his resolve. He pursuades Kalyani to realise the folly of her ways. He brings about, by a long and pursuasive argument a change in her attitude after the realisation of the folly of her ways. Her mind is brought in tune with ideas of self sacrifice and social service. She is made to realise that dedication of oneself to the service of humanity i. e. to the service of God is a much greater deal than self indulgence. She realises that thwarted desires

do not justify destructions of life and the only thing that persons like herself disappointed in their hopes of happiness would only legitimately dedicate their lives to social service, This takes us to the end of the drama.

In regard to scene five, I have to notice that it stands out in contrast with other scenes. The first four scenes are full of feelings and emotion which is depicted in a masterly fashion. There is a conflict of emotions, conflict of characters and these conflicts are also well handled and depicted. All that goes well for dramatic effect. On the other hand scene five is didactic. It also begins with a conflict of characters and of hopes and desires. The solution of this conflict was not easy to reach. The author was not prepared to see a solution in the death of the heroine. He had to find a different solution. He found it only in the moral pursuation proceeding from Madhu by which the heroine became dead to her past personality, took rebirth in the shape of a new personality filled with thoughts of self sacrifice and social service. This change could not be brought about without long conversation and the very length of these conversations would contribute to the weakness of the scene which would be didactic in nature without emotion and appeal. This denouement is also one of the unexpected thing that happened in the drama. Madhu stands out as a brilliant example, as a young educated and cultured man, firm in his principles and uncurrupted by the pursuation of a loving wife or the open invitation of a woman entirely devoted to him by her love.

The title 'Talavani Talampu' is justified by the number

of events which have happened without being expected to happen as they did. Altogether I feel that this work is a commendable stage piece. It may perhaps be considered to be something higher. The three unities of plot, time and place are present. The story does not relate to aristocratic life. No doubt Appayya is described as a very rich man. But that does not make its family an aristocratic one. The story relates to middle class life. Such events might commonly be expected to happen in the lives of the people of that class The characters might not conform to any types which our Indian dramatists have cast ironed. There is a freshness and originality in the conception of these characters. There is also art and skill in the development of the characters. Emotions are not confused and the language employed is direct and expressive, of the idea intended to be conveyed. The elements that go to take a tragedy are all present and I imagine that nothing more is wanted to make a good drama than a good plot, clear characterisation, attractive dialogues, sustained emotions and proper presentation of the story in an intelligible sequence both as to events and the results of the effect of the conflict of emotions with a denouement which is natural and consistant with the characters with the conflicting emotions and the general atmosphere of the drama.

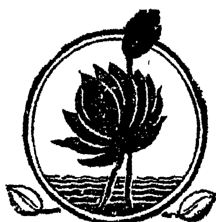
It is always difficult to reach the bottom of an author's mind. It is equally difficult to understand the book thoroughly in all its aspects or to realise the exact inter relation of each part to the main theme. I have a feeling that in trying to express my appreciation of this work I

have not done full justice to the author and my only excuse is my limited capacity.

The author deserves to be congratulated on the production of these two dramas 'Tupanu' and 'Talavani Talampu'. I wish his all success as a dramatist.

NELLORE }
1-12-60 }

T. V. Sivaramaiah.

Sole Distributors:—

THE INDIAN BOOK DISTRIBUTORS

ANICUT ROAD – NELLORE (A. P.)

కృతజ్ఞత:

ఈ నాటకం "తలవనితలంపు" నా తొలిరచన. 1948 మార్చిలో వ్రాశాను. నాటకరచన రెండు నెలల్లో పూర్తిచేసినా బయట పెట్టడానికి భయపడ్తూ దాచాను. అప్పట్లో నాకున్న అనుభవం నటనయందేగాని రచనయందు తక్కువ. ఒకనాడు మాటల సందర్భంలో నా మిత్రుడు బంధువు అయిన శ్రీ దుర్భా రామమూర్తి, యం. ఏ. (ఇంగ్లీషుడిపార్టుమెంటు వి. ఆర్. కాలేజి-నెల్లూరు) గారికి జరిగిన వృత్తాంతం విన్నవించుకొని చదివి వినిపించాను — ఎంతో సంబరపడి నాటక కర్తవు కమ్మని నన్నాశీర్వదించాడు. వారి ఆశీర్వచన ఫలితంతో ఇంకా నాటకాలు, కథలు, గేయాలు వ్రాయగలిగాను. తొలుతనే వారి ఆదరణ అభిమానం ఆశీస్సులు నాకు కలగటం అదృష్టం — వారి ఋణం తీరేదికాదు. నా యితర నాటకాలు తుఫాను, విముక్తి, వాపసు

కీర్తి శేషులు మహోపాధ్యాయులు దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారికి కవికోకిల దువ్వూరు రామిరెడ్డిగారికి చదివి వినిపించి వారి ఆశీస్సులను పొందే అవకాశం కలగటం విశేషం.

ఈ కృతిపతి నా ఆప్తమిత్రుడు శ్రీ పొన్నలూరు రామచంద్రారెడ్డిగారు. వయస్సున పిన్నఅయినా సద్గుణాలచేత పెద్ద అయినవారు. మా జిల్లాలో (నెల్లూరు) ఉన్నతి, సంస్కృతి, ధార్మికసంపత్తిగల రెడ్డికుటుంబీకులలో పేరెన్నికగలవారు. వీరికి నాటకాన్ని చదువమనియిస్తూ అచ్చు చేయించమని చెప్పుకొన్నాను. దేముడిపేరు పెట్టుకొన్న వీరు అడిగిన వరమిచ్చి తక్షణం ముద్రణకు అయిన ఖర్చు భరించినారు. కృతజ్ఞతతో వీరికి

నాటకం అంకితంచేశాను. ఈ కారణంగా మా మిత్రత్వం బాంధవ్యంగా మారటం మరీవిశేషమయిందని సంతోషపడుతున్నాను. ఈ అల్పజ్ఞునికృతికి వారు భర్త కావటం వారి అనుకంపాగుణరాశి మరంత మెండయిందేగాని వారి గొప్పతనానికి తగిందికాదని మనవి చేసుకుంటున్నాను. నాపట్ల వారు చూపుతున్న మిత్రత్వం, అభేదప్రతిపత్తి అనన్యసామాన్యం. వారి హృదయౌన్నత్యానికి కొలతలేదు. చేయిచాచినవారిని చూచి కరుణామయులయి కన్నులు చెమ్మగిల్లని సందర్భం, లేదన్నశబ్దం నేనెరుగను. వారినికన్న మాతాపితలు, అర్థాంగిని, కడుపునపుట్టిన బిడ్డలు, తోబుట్టువులు ధన్యులు. శ్రీ వారు చంద్రుడున్న చెల్లుతుంది. భగవంతుడు వారికి ఇతోధికంగా అన్నిటా శుభం సౌభాగ్యం ఆయురారోగ్యాలిచ్చి ఇంకా సారస్వత సేవచేసే భాగ్యం కలుగజేయాలని సర్వేశ్వరుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

తొలుత 1943 అక్టోబరులో శ్రీ ఆంధ్రసభ *(Regd.)* నెల్లూరు తమనూతనభవననిర్మాణసహాయార్థం, ఆతర్వాత రెండుపర్యాయాలు ప్రదర్శించారు. అప్పుడు నేను, మాబంధువు మిత్రుడు చతుర్వేదుల సత్యగోపాలకృష్ణమూర్తిగారు సంయుక్త కార్యదర్శులుగను, శ్రీ ముంగమూరు వెంకటసుబ్బారావుగారు (అడ్వకేటు-నెల్లూరు) ప్రెసిడెంటుగను ఉన్నాము. తొలి ప్రదర్శనలో "మధు" పాత్రను నేనే ధరించాను, నాటకప్రదర్శనకు ముఖ్యకారకులు మా ఆత్మబంధువు మిత్రులు కీ॥ శే॥ పులుగుండ్ల వెంకటకృష్ణయ్యగారు (*advocote,*) శ్రీయుతులు కె. నారాయణరావు B. A., B.L, *(Social Welfare officer Nellore),* ఇనగంటి సుబ్రహ్మణ్యంగారల *(Secretary, Land Mortgage Bank Nellore)* సహాయం మరువరానిది

తొలుతనుండి నారచనలకు, నటనకు దోహదం కల్పించిన ఈ ఆంధ్రభలో 1929 నుంచి దాదాపు 25 సం॥ పాలకవర్గ సభ్యుడుగను సామాన్య

సభ్యుడుగను ఉండే భాగ్యం కలిగింది. నాడు నేడు నాకు సారస్వతసేవయందేగాక నాటక ప్రదర్శనాయందు సలహాలనిచ్చిన వారిలో పెద్దలు పండితులైనవారు శ్రీ సరసకవి మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు (*advocate*) శ్రీ కోటా శ్రీనివాసరావుగారు, (*advocate*) నేలనూతల కృష్ణమూర్తిగారు (*advocate*) టి. రమణారెడ్డిగారు (సినీ ఆక్టరు), నేలనూతుల రామకృష్ణయ్యగారు, కీ॥ శే॥ ముంగమూరు నరసింహరావుగారు, కీ॥ శే॥ రావిపాటి సుబ్రహ్మణ్యంగారు, కీ॥ శే॥ పులుగుండ్ల రంగయ్యగారు, వీరందరి సాహచర్యం కలగటం ఎంతో విశేషంగా భావించుకొంటున్నాను. నన్నెంతో ఆదరించి గౌరవించిన శ్రీ ఆంధ్రసభ పాలకవర్గంవారికి, సభ్యులకు, మిత్రులకు కలకాలం కృతజ్ఞుణ్ణి.

శ్రీ ఆంధ్రసభవారు ఈ నాటకం ప్రదర్శించిన తర్వాత కొన్ని మార్పులు చేశాను. అప్పటో శ్రీ దుర్భా రామమూర్తిగారితోటి నాకు సలహాలిచ్చినవారు మిత్రులు శ్రీ ఆచార్య ఆత్రేయుడుగారు. 1945 లో ఆంధ్రసభవారు శ్రీ రేబాల లక్ష్మీనరసారెడ్డి MP. గారి అధ్యక్షతను శ్రీ ఆత్రేయుడిగారి దర్శకత్వమునను రెండవసారి ప్రదర్శించారు. శ్రీ ఆత్రేయుడుగారు "అప్పయ్య" పాత్రను ధరించి అత్యద్భుతంగా ప్రదర్శించారు. వారి సలహాలు నాటకంలో ఉత్తికి ప్రదర్శనలో రక్తికి ఎంతో తోడ్పడ్డాయి. వారి సహాయం అమూల్యమయింది. వారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనాలు— ఆ తర్వాత 1948 లో ఆంధ్రసభవారు 3 వ తూరి ప్రదర్శించారు.

తదుపరి ఈ నాటకాన్ని మద్రాసులో ప్రదర్శించమని ఆహ్వానాలు వచ్చాయి. ఆ సందర్భములో మేము వేరు నాటకసమాజం నెలకొల్పుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. నా మిత్రుడు కీ॥ శే॥ తూములూరు ఆదినారాయణ M. A., *Renaissance Artists* అన్న సమాజాన్ని 1946లో నెలకొల్పాడు. నాటినుంచి నేను, శ్రీ గాదేపల్లి రామయ్యగారు కార్యదర్శకులుగ నడుపుకొంటున్నాము.

(Lecturer Telugu Department, V. R. College Nellore.) గారికి వందనాలర్పిస్తున్నాను.

ఈ నాటకానికి తమ అభిప్రాయం వ్రాసియిచ్చిన పెద్దలు, గౌరవనీయులు, సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదులు శ్రీ తూములూరు శివరామయ్యపంతులు గారికి (ఆంధ్ర సభాస్థాపకులు, నెల్లూరు.) కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనాలు అర్పిస్తున్నాను.

కడపటి మాట :—

ఈ నాటక రచనచేత నాకేదైనా కీర్తిప్రతిష్టలు ప్రాప్తమయిన ఆపూజ్యత నా మాతా పితలు స్వర్గీయ కోటయ్య, తల్లి యజ్ఞమ్మ, మా పెద్ద తండ్రి శ్రీ రామబ్రహ్మం గార్ల ఆశీస్సుల ఫలితంగాను మావంశీయుల పవిత్రాంశమని భావించుకొని ఆ భాగ్యం వారికే నివేదించుకొంటున్నాను.

"ఓరియంటల్ కాలేజ్"
నెల్లూరు,
15–12–1960

పులుగుండ్ల రామకృష్ణయ్య.

తలవని తలంపు

1 వ రంగం

రామవరం అగ్రహారం. అప్పయ్యపంతులు ఇంట్లో ఓగది. అందులో ఓ టేబిల్ దానిపై టాయిలెట్ పరికరాలు, కుర్చీలు, కోటుస్టాండు, దేశ నాయకుల పటాలతోటి లక్ష్మీసరస్వతుల పటాలు గోడలకు తగిలించి వున్నాయి.

కొన్ని పుస్తకాలు, దినపత్రికలు, వారపత్రికలు స్టూలుమీద, క్రింద చిందర వందరగా పడివున్నాయి. నేలమీద హోల్డాలు పరచివుంది ఓ పక్కన లెదర్ సూట్ కేసు ఉంది.]

కళ్యాణి వచ్చింది.

లెదరుసూట్ కేసులోని చలవ మడతలను సర్ది హోల్డాలులోని పక్క కనుకూడ సరిచేస్తూ ఏదోజ్ఞప్తికివచ్చి లోనికి వెళ్ళింది.

మధు వచ్చాడు.

కల్యాణి అమర్చినవన్నిజూచి సంతోషంతో, తనకు కావలసిన పుస్త కాలను తీసుకొని సూట్ కేసులో సర్దుతున్నాడు.

కల్యాణి పండ్లబుట్టను తీసుకొని కూనిరాగం తీస్తూ వచ్చింది.

కల్యాణి : (బుట్టలోనుంచి పండ్లనుతీస్తూ) ఈపండ్లను పెట్టెలో పెట్టమంటారాండి !

మ: వద్దు. ఆలా గేప్పుంచు.

క: ఏం!

మ: తెలివే! పళ్ళు పెట్టెలో పెట్టడమేమిటి?

క: (పండ్లుబుట్టలో పెట్టూ) పక్క కట్టేయ్యొచ్చా.

మ. నీ చేతగాదు.

క: (పక్క కట్టూ) ఎవరు చెప్పారండీ?

మ: ఇప్పుడు తేలిపోతుందిగా..... బాగ్గా కట్టకపోయావా?

క: ఊఁ .... ఏమవుతుందండీ?

మ: చెంప పగుల్తుందండీ.

క: (కోపంవచ్చి పక్క విప్పేస్తుంది)

మ: కోపగించాక. ఆడవాళ్ళకు క్షణంలో వస్తుంది కోపం (పర్సులోంచి పది రూపాయల నోటు తీసిస్తూ) వచ్చిన కోపం వచ్చినట్లే పోగొట్టుకున్నందుకు పది రూపాయలు ప్రజంటు.

క: (నెట్టేసింది)

మ: (క్రిందపడ్తున్న నోటును అందుకుంటూ) రూపాయలిస్తుంటే ఎవరైనా వద్దంటారా?

క: (నవ్వుతూ నోటునుతీసుకొనింది) మళ్ళీ కోపం తెచ్చుకోనా!

మ: వద్దులే! నీవు కోపం తెచ్చుకొంటుంటే ప్రతిసారి నేనూ పదిరూపాయలిస్తూంటే ఇక నాప్రయాణము సాగినట్లే!

క: ఎవరొచ్చారండీ!

మ: నువ్వే.

క: నేనా!

మ: అవును.

క: అవునవును...... కోపగించాక ...... నాప్రియాణము ఆగిపోతుందనేనేగా అనింది. (వెటకారంతో నవ్వుతోంది).

మ: (వెక్కిరింతగా నవ్వాడు).

క: బాగున్నాన్లేండి.

మ: ఏం! బాగాలేనా!

క: ఏదీ, సరిగా నిలవండి.

మ: అభిప్రాయాన్ని వ్రాతమూలకంగా యిస్తారా?

క: బొట్టులేదనికూడా వ్రాసియిస్తాను.

మ: మనపరిచయం, మన చనువులో క్రొత్తదనం యేమీ లేదు గనుక మీ సర్టిఫికేటుకు విలువేమీ లేదనుకొంటా.

క. పోనీలెండి. సెలవులకన్నా వస్తారా?

మ: ఇప్పుడల్లా రాదలచుకో లేదు.

క: పోనీ, ఉత్తరమన్నా వ్రాస్తారా?

అప్పయ్యపంతులు, జాలయ్య యిద్దరూ వచ్చారు. వీరి రాకను గమనించి కల్యాణి లోనికెళ్ళింది.

అ: ఒరేయ్ మధు, ఇంకా ఆలస్యం చేస్తున్నావు. వర్జ్యం వస్తుంది.

మ: నేను సిద్ధమే నాన్నగారు.

అ: జాలయ్యా! ఈ పడకా, పెట్టె బండిలో పెట్టించవయ్యా.

జా: నేనే పెట్టేస్తాలేబావా.

మ: వెళ్లొస్తా మామా.

జా: మంచిది నాయనా. జాబు వ్రాస్తూండు.

మ: తప్పక వ్రాస్తాను ..... కల్యాణేది:

జా: అమ్మాయ్!

క: (వాకిట్లోకివచ్చింది.)

మ: వెళ్ళొస్తా కల్యాణి.

అందరూ వెళ్తారు. కల్యాణి మాత్రం అక్కడేనిలబడి మధు వెళ్ళినవైపే చూస్తూంటుంది. తిరిగి అప్పయ్య పేపరుచదువుకొంటూ లోనికొస్తాడు. కల్యాణి యింట్లోకెళ్తుంది.

రాఘవరెడ్డి: (వచ్చాడు) అప్పయ్య పంతులుగోరికి దండం పెట్టుండ.

అ: అంతా క్షేమమా. ఇట్ల కూర్చోండి. చాలాదూరము వచ్చారే.

రా: యాడయితే యేంలే. ఎప్పుడు సోపాలమీద, కుర్చీల మీద కూకుంటుండామా. చేలో గనాలమీద కూకుంటుళ్ళో.

జాలయ్య: (వచ్చాడు)

రా: ఏమయ్యోవ్ జాలయ్యా! నీకుటుంబరం అంతా బాగుండారంటయ్యో.

జా: అంతా బాగున్నారు.

అ: సేద్యాలంతా పూర్తయినట్టేనా.

రా: యాడయినట్టు. ఇంకామాసూళ్ళుకాలా. కుప్పనూర్పిళ్ళు ఆమాయిన్నే వుండాయి.

అ: ఏం రావడం విశేషం.

రా: యేంలే. మనింట్లో పెద్దమ్మాయికిపెళ్ళి. పైకంయేమన్నా వధగాద్దా అని,

అ: ఏమాత్రం.

రా: పదేలు కావల్సుంటుంది.

అ: అట్లాగే తీసుకోనిపో. జాలయ్యా ప్రోనోటు వ్రాయి....
ఏం అనుమానపడ్తున్నావే?

రా: ఊః అనుమానం యేంఅనుమానం, అడగాలని వచ్చిన పాట. మజ్జిక్కొచ్చి ముంతదాచడమా!

అ: ఎక్కడ సంబంధం?

రా: చేనిగుంటలో బుచ్చిరెడ్డిగారి పెద్దపిల్లగోడికి ఖాయం చేసినా.

అ: చిన్నబుచ్చిరెడ్డిగారి అబ్బాయికా, పెద్దబుచ్చిరెడ్డిగారి అబ్బాయికా!

రా: చిన్నబుచ్చిరెడ్డిగారి పెద్దపిల్లగోడికి.

జాలయ్య లోనికెళ్ళి ప్రోనోటు, జమాఖర్చు పుస్తకం, చెక్కు పుస్తకం తీసుకొని వచ్చాడు.

అ: ఇప్పుడు వాళ్ళసంసారం మెల్లగావుందికదూ. అప్పుడేదో కొంచెం నలిగినట్లుంది.

రా: మెల్లగాయేం.... బాగా పుర్రుకొన్నారు. మైకాలో యిపరీతంగా వస్తుండది.

అ: మంచిసంబంధం. నాకు భాగమిప్పించు, లేకపోతే మనమిద్దరం వేరుగా ఒక గని సమభాగాలుగా ఆరంభిద్దాం.

రా: ఒద్దొద్దు. బాగా వచ్చేకాడనే వుండాల భాగం. అవృష్టము వాళ్ళదృష్టంలో మనదీ కొట్టకపోద్ది...... అయితే ని—

పిల్లగోడికి పెళ్ళి చేయావంటయ్యా యిప్పట్లోనో.

అ: ఈమాఘమాసంలో చేస్తామని తీర్మానించుకొన్నాం.

రా: ఎక్కడ సంబంధం.

అ: జాలయ్య కూతురు కల్యాణి. మొదట్నుంచి ఆపిల్లనే చేసుకోవాలని.

రా: వీరాకు తేలిగ్గా అవుద్దిలే పెళ్ళి. పిలగోడు అబ్బయ్య పట్నంలో చదువుకొంటుళ్ళే.

అ: ఆ! వకీలుచదువు ఈ యేటితో పూర్తవుతుంది.

రా: యేమయినాకాని అబ్బయ్యకు వకీలుపని నాకేవీ నచ్చలేదు. నిద్దర్లేస్తె అబద్దాలకూడు పీడ. ఊర్కొన్నె నావుండెనుగాని కమతంచూసుకొంటూ ఆపని మాత్రం నాకేమియిష్టంలే. నిజం చెప్పేవాడ్నికూడా ఎగుడుదిగుడు చేసేదిబొక్కనతోసేది, ఒద్దు... జాలయ్య బలే డాబుకొట్టావులే. లక్షాధికారిని సంపాదించినా, అదృష్టము దాస్తే దాగద్దటయ్యా!

జా: అంతా మాబావ దయ. ఆయన పెద్దమనసు చేయబట్టి మేము నలుగురిలో పెద్దమనుషులుగా తిరుగుతున్నాము.

అ: అంతా భగవంతుని సంకల్పం.

రా: అప్పయ్య గారో! పెద్దఆలోచన, గొప్పమనసు చేసేవు. నాకు బలే సంబరంగావుంది.

అ: అమ్మాయి బుద్ధిమంతురాలు. ఎదో నా చేతుల్తోనే పెంచాను. నాయింట్లోనే వుంటుంది.

రా: న్యాయమేగదో! అచ్చావణేంవుండది. మంచిపనే. ఊళ్ళు యేడ ఎతుక్కోకుండా యిది మేలుగదంటయ్యా.

మాకు యేడ యీఅనుకూలంలేక బలే చిక్కునబడ్డా. ఎంతఖర్చు. పదివేలు. ఇరవై ఐదెకరాలు, పిల్లకువాలికింద యిస్తుండా. యిదిగాక నగానట్రా పదివేలౌతుండది. అందుగ్గా వడ్లు పదేలుకమ్మినా. కొరవపై కానికి నీదగ్గర కొచ్చా. ఈదెబ్బతో ఎత్తుబడి పోయేటట్టుండది.

అ: ఆ! లేక వచ్చావా.

రా: ఆ! అదేంపది. లేకపో తేగదో నచ్చింది. మళ్ళీ దాపరిక మేమిటి జాలయ్యా, ముందు నాపని జూడు.

జా: తండ్రిపేరు .....

రా: మరిచావంటయ్యా. అవునులే, చేసేసంబంధం ఎటువంటిది. తెలిసేటట్టుందా! సీతారెడ్డి వురఫ్ తిమ్మారెడ్డి కుమారుడు, నాపేరుకూడా చెప్పమంటావటయ్యా.

అ: మీనాయన బాగా సంపాదించినాడు.

రా: అట్టసంపాయించినోడెవడయ్యా. కాని ఒకటే దుర్గుణం ఆయనకాడ, లెస్స ఎక్కరించేది మాపలను పెద్దచిన్న లేకుండ.

అ: అందుకే ఆ వురఫ్ వచ్చింది.

రా: నిజమే! అదొక అలవాటు జాలయ్యా పొద్దుపోతుండది. కానీ.... నీవు బలే అనుమానం మనిషివి. రాసింతే రానేది. తుడిపిందే తుడిపేది. వగదిగదు. రొంపిడుక్కి.

అ: పై కానికి చెక్కిస్తా.

రా: ఏం. మారదూ.

అ: జాలయ్యా! చెక్కుకూడా వ్రాయి.

(జాలయ్య వ్రాసియిచ్చిన చెక్కుమీద అప్పయ్య సంతముచేసి రెడ్డి కిచ్చాడు. రెడ్డి పోనోటుమీద చేవ్రాలు చేశాడు.)

రా: అంతాసరిగావుండది కదూ, లేకుంటే బాంకికాడ గుమాస్తాలు బలే యతలు పెట్తారు. అప్పయ్యాగోరూ, నమయానికి బలేసహాయంచేశారు.

అ: ఏంసహాయంలే! వడ్డీ మొకలిచ్చేదానికి-

రా: సరే యిదీ బాగానే వుండది. అయ్యా నేనోస్తా, పొద్దుపోతుండది. శుభలేఖ పంపిస్తా. నీవు జాలయ్యా అందరూ రావాలి. వస్తా. దణ్ణంపెట్తా. (వెళ్ళాడు)

అ: జాలయ్యా! జోస్యులవారికి చెప్పి ఈ మాఘమాసంలో ఓముహూర్తం చూడవయ్యా! కల్యాణికి ఆమూడుముళ్ళు పడితే మనభారం తీరుతుంది.

జా: అట్లాగే బావా!

పైపంచెవదలి లోనికెళ్ళాడు. అప్పయ్య, జాలయ్య వెనకనే వెళ్తాడు చాటుగా వింటున్న కల్యాణి సంబరంతో పాటపాడుకుంటూ అటూఇటూ తిరగడంలో అప్పయ్యా రాకను గమనించదు. తనచేయి అప్పయ్యకు తగిలి గాజులు పగిలి క్రిందపడుతాయి.

క: అయ్యో! గాజులుపగిలాయి.

అ: ఏదివచ్చినా నీదంతా విపరీతమే. కళ్ళు నెత్తిన పెట్టుకొని పరుగెత్తడం అలవాటయింది.

(కల్యాణి పగిలిన గాజులు యేరుకొంటుండగా తెరవాలుతుంది)

~ 2వ రంగం ~

(మద్రాసులో సుశీలా దేవి ఇల్లు. నేల పైతివాసి పరచివుంది. గది నవ నాగరికతా వాతావరణంలో నిండివుండినా ఆడంబరం లేదు. పక్క స్నే షెల్ఫులో పుస్తకాలు. ప్రశాంత వాతావరణంతో నిండివుందా గది)

(మధు వచ్చాడు. టేబిల్ మీదవున్న ఫోటోను తీసికొన్నాడు. వెనుకనుంచి సుశీలవస్తుంది.)

సు: నమస్తే!

మ: నమస్తే సుశీలా! (ఫోటో దాచాడు)

సు: ఏమిటి దాచారు?

మ: ఏం దాచాను? ఏంలేదే?

సు: న్యాయవాదులుగా బాగా పైకొస్తారులెండి.

మ: ఏం?

సు: అబద్ధాలు చెప్పడంలో బాగా తర్ఫీదు అయ్యారుకాబట్టి.

మ: అబద్ధాలకేముంది?

సు: అబ్బే, ఏంలేదు, ఫోటో. అంతే. నేను చూడొచ్చా.

మ: ఊ . . . . .

సు. సందేహం. ఎందుకండీ?

మ: సందేహం ఏమిలేదు . . . . కానీ,

సు: కానీ . . . .?

మ: ఆమె సౌందర్యంచూస్తే నువ్వు . . . .

సు: ఆ..... చూస్తే?

మ: అనవసరంగా యీర్ష్యతో బాధపడ్తావు.

సు: ఈర్ష్య ... ఎందుకూ?

మ: ఆమె సౌందర్యాన్ని చూచి.

సు: ఓ! అంత దేవకాంతా?

మ: అదుగో యీర్ష్య!

సు: నాకేం యీర్ష్యలేదు, ఇవ్వండి.

మ: ఆడవాళ్ళకు అనుకోకుండావస్తుంది యీర్ష్య. అది ప్రకృతి సిద్ధం లేదంటే నమ్ముతానా యేమిటి!

సు: ఆఫోటో యివ్వండి. చూస్తాను. (తీసుకోబోతుంది)

మ: ముందుగా నేను ఆమె రూపలావణ్యాలు, గుణగతాలు, వర్ణిస్తాను. నువ్వు వాటినంతా ఓర్పుతో విని అప్పటికీ యీర్ష్యపడకుంటే ఫోటో యిస్తాను.

సు: సరే - కానివ్వండి. మరి పద్య రూపకంగానా, గద్య రూపకంగానా?

మ: ఓశ్; గద్య ప్రాశేవాడు కవేంటి. అసలు స్త్రీని వర్ణించటానికి గద్య చాలదు.

సు: ఓ అలాగా! అయితే వర్ణించండి.

మ: కన్నులు కల్వపూలు...

ఘనకాండము కేశభరంబు...

మోహమునన్ వెన్నెలకందు ..

నేత్రముల విందొనరించెడు, భాగ్యరేఖలున్...

సన్ననిదైన మేను,

రథ చక్రయుగంబు సితంబ పాళి ...

ఆకన్నియ ....

సు: ఇంకాపండి ... ప్రబంధ సుందరిగా వుందే.

మ: అదో యీర్ష్య చూసే తెలీదన్నా వే! చూడు ఇప్పుడు యీర్ష్య నీను ఖాన ఎలా తాండవిస్తుందో.

సు: ఇదీ కవిత్వం కాబోలు.

మ: అవును. లేనిదాన్ని ఉన్నట్లు వర్ణించడమే కవిత్వం,

సు: కవిత్వం చెప్పి చాలా అలశారు - కొంచెం టీ పుచ్చుకోండి

మ: అక్కర్లేదు.

(తీసుకరావడానికి వెళ్ళబోయింది. మధు వద్దన్నాడు.)

సు: సెలవులకు వూరికి వెళ్తారా?

మ: వెళ్తాను.

సు: చెప్పిపోదామనే వచ్చారా! పాపం. (అలుక)

మ: అదికాదు సుశీ, నేను, కృష్ణమూర్తి, రమణారావు మైసూరు వెళ్తున్నాము.

సు: మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తారు?

మ: వారం రోజుల్లో. ఏం?

సు: మా చిన్నాయనగారు వుత్తరం వ్రాశారులేండి.

మ: శుభం. అయితే -

సు: అయితే- నాకెక్కడో సంబంధం ఏర్పాటు చేసారట సబ్ మాజిస్ట్రేటుగా వున్నారట.

మ: ....

సు: ఏం? పలకరు?

మ: ఏం చేయమంటావు?

సు: ఊ కొట్టండి.

మ: ఊ..., ఊహూ సరే! మంచి సంబంధం. అచ్ఛా! నాకు బలే నచ్చింది.

సు: ఊహూ ఏం? ఎట్లా చెప్పండి?

మ: సబ్ మాజిస్ట్రేటు కదూ! నీకు బాగా శిక్ష వేస్తాడు చెప్పిన మాట వినకుంటే. నీవు బయట తిరగకుండా అథవా నీవు బయటికివస్తే పోలీసు బందోబస్తు వుంటుంది. నీవు వారి అర్ధాంగి వయినందున నీకు పలుకుబడి జాస్తి అవుతుంది. ఇంకా నీకు సిఫార్సులు... కంట్రోల్స్ ఆఫీసరు అయ్యాంటే బాగుండునేమోనని అనుకుంటున్నాను.

సు: వారయితేగానీ తిండికి మాడ్చరనా? (నవ్వుకున్నారు)

మ: ఒక్కటి మాత్రం జ్ఞాపకం ఉంచుకోండి.

సు: ఏమిటి?

మ: మా పనులేమైనావుంటే కాస్త చక్కబెట్టండి.

సు: ఓ! ఆలాగే.

మ: ఇంతకు నన్ను పెళ్ళికి పిలుస్తారా?

సు: పిలువ దలచుకోలేదు.

మ. ముహూర్తం ఎప్పుడట?

సు: ఇంకా కుదర్లేదు.

మ: వరుడు మంచి రూపసేనా?

సు: అచ్చం మీలాగే వుంటాడట.

మ: మీనాన్న ఒప్పారా?

సు: మానాన్న కేముంది?

మ: మరి ఎవరి అభ్యంతరం?

సు: నాదే.

మ: ఎందుకూ?

సు: పెళ్ళి చేసుకుంటే భర్తకు లోబడి ఉండాలగా

మ: ఆహా! తప్పదు.

సు: ఊహూ! .... అందుకే చేసుకో దల్చుకోలేదు.

మ: పోనీ నీదండనకు లోబడివుండే భర్తను చేసుకోడాని కిష్టమేనా?

సు: చేసుకోవచ్చును.

మ: నేను లోబడి వుంటాను.

సు: నేనూ లోబడి వుంటాను. (సిగ్గుపడింది)

మ: తప్పక!

సు: తప్పక,

మ. సుశీలా!

సు: (సిగ్గుతో అవతలికి రెండడుగులు పెట్టింది.)

మ: సుశీ! పూలమాలయినా లేకుండ యీ పెళ్ళి అయిందని కొరవపడ్తున్నావా?

సు. ఎగతాళి చేస్తున్నారుగదూ?

మ: కాదు. అదుకనే మిమ్మల్ని అబలలని, లలనలని, లతాంగులని, అంటూంటేది.

సు: ఏదో బాధ్యత, భయం, నన్ను కుంచేస్తుందండి.

మ: అదికాదు. దాంపత్యంలో మీకుండే బాధ్యత మాకు లేదని అనకుండా నవ్వుకొంటున్నావ్ కదూ!

సు: క్షమించండి.

మ: మేము బాధ్యత, భయం, భక్తి లేని వాళ్ళమనికూడ మమ్మల్ని చూచి నవ్వుతున్నావు. సుశీలా! అవును – సంసారసాగరంలో నావికులుగా, మన సంసార నావను సురక్షితంగా ఒడ్డుకు చేర్చడమంటే ఎంతో

బాధ్యత. నిజం .... ఈ నావలో అర్భకులు మొదలు వృద్ధుల వరకును మనల్ను నమ్ముకొని జీవయాత్రసాగిస్తుంటారు. ఈ సంసారనావకి నీతి, ధర్మండాళ్లు. సుళ్ళు గుండాలు లేకుండ పుష్పాడిరస్తా వేయగల సంస్థ. అందలి సభ్యులు దంపతులు — అన్ని కాలాల్లోను, అన్ని సమయాలోనూ గౌరవింపబడీ, గౌరవింపబడుతూ ఉండేది, ఈ ఒక సంస్థే. మనం ఏనాడు ఈ సంస్థనుమలిన పరచకూడదు లోకహితార్థం ఈ సంస్థ యేర్పడింది. అందుకే పెళ్ళికి కల్యాణమని మారుపేరుకూడా. పురాణ దంపతులు పార్వతీ పరమేశ్వరులు ఈ సంఘ సభ్యులే —.

సు: [మధు కాళ్ళమీద వాలింది]

— తెర —

~ 3వ రంగం ~

స్థలం :— రామవరం అగ్రహారం. అప్పయ్యా పంతులు ఇల్లు ముంగిట పేము సోఫా, కుర్చీ, బెంచి, స్టూలు, దూరములో పేము మంచాలు, నవారా మంచాలు, పడకలు చుట్టినవి కనబడ్తున్నాయి.

జాలయ్య — (సంధ్యవార్చిన పరికరాలున్నాయి. సంధ్యానంతరము ఏమో ఆలోచనలో అటు ఇటు తిరుగుచున్నాడు. ముఖములో నిస్సహాయత, దిగులు. కల్యాణి కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ తండ్రిని సమీపించింది)

క : నాన్న.. ఏమిటినాన్న ఈ మానం? ఏమిటీ అన్యాయం? ఈ బలవంతపు పెళ్ళి నాకు తప్పదా... అందుకు మీరూ సమ్మతిస్తున్నారా?

జా : ఏమి చేయమంటావమ్మా? బావ ఎట్లైనా యీ ముహూర్తానికే, పెండ్లి జరిపి తీరాలని పట్టుబడ్తున్నాడే. ఆయన మాటకు ఎవరు అడ్డం చెప్తారు? చెప్పినా వింటుగా!

క : ఆయన పట్టుదలకేం ఎప్పుడూ వుండేదేగా? ఈముహూర్తము మానిపించు నాన్న. క్రమేణ మధుని ఒప్పించుకోవచ్చు. నామాట వినం

జా: మధు ఒప్పుకొనేటట్లయితే యీ అగచాట్లంతా వాడు ఎందుకు వ్రాసిన జాబు చూశాం. మనతో సంబంధం చేసేటట్లయితే వాడికాబుద్ధి పుట్టనే పుట్టదు.

క: ఎలాగో మానేయించు నాన్న! ఈముహూర్తం అమ్మే వుంటే ఇట్లా జరిగుండేదానాన్నా?

జా: మన మాటలు మధు వింటే బాగుండదమ్మా. వాడా పరీక్షకన్నే వున్నాడు. వూరినుంచి వచ్చింది మొదలు! ఇప్పటి వరకు బ్రతిమాలి, బ్రతిమాలి భంగపడ్డాను. అబ్బ కొడుకులకు ఒకే పట్టుదల. ఏంచేయమంటావు. అసలు అంతా జవాబుదారి తీసుకొని ఆయనే చేస్తుంటే ఎవరడ్డం చెప్తారు? ఆయన మాటకు అడ్డంచెప్తే ...

క. [కోపం] ఏం చెప్తే ఏం చేస్తారేం?

జా: అంతా తెలిసి తెలియనట్టు మాట్లాడుతుంటే నేను ఏ దేముడికి చెప్పుకొనేదమ్మా. ఆయన మాటకు అడ్డంచెప్తే ఆయన సహాయం పోవడమేగాక ఏదైనా యిచ్చేదానికి కూడా ముప్పొస్తుంది. నేను ఆయన మాటకు ఎదురు చెప్పలేను.

క: అయితే ఈ ఉరి నాకుతప్పదా? ఈ ఉరి త్రాటికి మీరే ముడి బిగిస్తారానాన్నా? (ఏడుస్తుంది)

జా: వడ్లతో కూడ తట్ట ఎండాల్సిన దౌర్భాగ్యం నాతోపాటు నీకు మూడు పంక్తులా రాసుంటే ఎవరు తప్పిస్తారు? నన్ను పట్టుకొన్న పేదరికం నా కడుపున పుట్టినందుకు నిన్ను ఇలా పడ్పిస్తుంది. ఏం చేయను? బాగుండాలనే చేసాను. అంతా ఎదురు తిరిగింది. ఒకరి పంచ నాశ్రయించాల్సిన గతి పట్టుంటే ఎవరు తప్పిస్తారు. ఎందుకేడుస్తావు? ఊరుకో- నేనొకటి తలిస్తే భగవంతుడి సంకల్పం వేరయింది. లేకుంటే మధుకు ఆబుద్ధి పుట్టనే పుట్టదు. అసలు వాళ్ళతో వియ్యం అందుకోడానికి నోచుకోవద్దు? అవసరమయితే మధు కాళ్ళంటుకుంటాను. ఇంతకంటే ఏం చెయ్యమంటావు? (అప్పయ్య వస్తుంటే చూచాడు) మామ వస్తున్నారు, చూస్తే కోప్పడతారు. వెళ్ళమ్మా.

కే: (కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ లోనికెళ్ళింది.)

అ: (వచ్చాడు, ముఖంలో విసుగు కోపం కనపడ్తోంది.)

జా: మరి బావా! మధూను నిన్నటినుంచి కల్యాణ్ణి పెండ్లి చేసుకోమని ఎంతో బ్రతిమాలినా చేసుకోనని మొండి పట్టు పట్టాడే- ఎట్లా?

అ: ఏం? ఈయన మొండిపట్టు మనల్నేం జేస్తుంది?

జా: మరి!

అ: మన మనుకొన్నట్టు శివశంకరం అబ్బాయికి యిస్తాం. అంతే. నేను ఎప్పుడో తీర్మానం చేసుకొన్నాను. వాడు కూడా ఉద్యోగంచేస్తూన్నాడ్ఫా.

జా: తాలూకాఫీసులో గుమాస్తా. కానీ, అబ్బాయి అంత ఆరోగ్యవంతుడు కాడని విన్నా.

అ: ఆ-మనిషనివుంటే కాస్త సుస్తీ చేయకుండా వుంటుందా!

జా: శివశంకరం అంత సులభుడు కాడు. ఎవరో సంబంధం వస్తే ఐదు వేల రూపాయలు, పెళ్ళిఖర్చులూ కావాలని కోరాడట. అందులో మనం ఈ తొందరకొద్దిపోతే మరీ బిగుసుకొంటాడేమో?

అ: ఎంతయినా సరే; ఆ సంబంధము తీర్మానము చేసుకో. ఇంకా ఎవరు యీతణ్ణి బతిమాలి భంగపడ్తారు. ఏమంటావు?

జా: ఎందుకయినా ఒక మాట అడిగిచూడండి. వస్తున్నాడు.

మ: [వచ్చాడు. క్షణం నిశ్శబ్దం.]

అ: ఏంవోయ్! నీమతం మార్చుకొన్నావా?

మ: మార్చుకోలేకున్నాను.

అ: ఆ...ఏమన్నావు? మార్చుకోలేవూ? అంతేనా?

మ: ఎందుకలా కోప్పడుతారు. నామాట కాస్త వినిపించుకోండి.

అ: విన్నాంలేవోయ్ నీ వెధవఊహాలు. మార్చుకోలేకున్నావ్. కల్యాణ్ణి భార్యగా చేసుకోవాలని అనుకోలేదట—.

జా: అంతా సిద్ధంచేసికొని బంధుకోటికి శుభలేఖలుకూడా పంపాము. ఇప్పుడు కార్యం భంగంచేస్తే నలుగురిలో అవమానం, మనమర్యాదకు భంగం నాయనా! పరాయి సంబంధం మనకెందుకు? పెద్దమనసు చేసుకో — ఏంబాబు?

మ: ఏమిటండీ మీ వెర్రి పట్టుదల? మీ మతమేనా? ఎదుటి మాట అర్థంకాదూ?

అ: [వెక్కిరింతగా] ఎందుక్కాదండీ? మాకు తెలుసు. జాలయ్యా ... వాడు చేసుకోంటానన్నా ఇక కల్యాణిని వాడికి యివ్వటానికి వీల్లేదు. నీవువెళ్ళి శివశంకరం అబ్బాయిని పిల్చుకోరా. రైలుకు టైమయింది. నీవు వెళ్ళవయ్యా. ఈ ముహూర్తానికే శివశంకరం గారి అబ్బాయినే ఏర్పాటు చేసుకోరా. వాళ్ళకు కావలసిన ఖర్చులకు పైకం బీరువాలోవుంది తీసుకెళ్ళు. [బీగాలు పారేశాడు.] అన్ని ఏర్పాట్లు మనవేనని చెప్పు.

జా: ఏం నాయనా! ఇంత మొండిపట్టు పట్టావు. నాకు ఒక్క బిడ్డ. నిన్ను నమ్ముకొన్నాము. కానీ, ఎంత మారిపోయావ్. నీ చేతుల్లో పెడ్తే అది సుఖపడ్తుందని...

అ: జాలయ్యా! జాలయ్యా!!

జా: [ఏమన్నట్టు మధువంక చూశాడు.]

మ: అసలు యిప్పుడు మించిపోయిందేం? యుక్తమైన సంబంధం వచ్చినప్పుడే ఆలోచించకూడదూ? మీ పట్టుదల కోసం ఆరోగిష్టోడికి యిచ్చి కట్టిపెట్టకపోతే ఏం మునిగింది.

అ: నీ సలహా మాకక్కర్లేదు. నీకు తెలిసిన మాత్రం మాకూ తెలుసు. అసలు పెండ్లి అక్కర్లేనివాడికి యీ గొడవంతా ఎందుకు?

జా: నాయనా పెద్దమనసు చేయరా.

అ: ఏమిటోయ్ జాలయ్యా. యీ ప్రాధేయపడ్డాలు. చాలు పడ్డ భంగపాట్లు. మీరు ఇక్కడినుంచి అవతలికి వెళ్ళితే అంతా చక్కబడ్తుంది. (జాలయ్య వెళ్ళాడు)

మ: ఇంకైనా మీరు దూరాలోచన చేయండి. ఒక్కచోట పుట్టి పెరిగి ఒక్క కంచాన తిన్న మేము దంపతులు కావాల్నని అనుకోలేదు.

అ: ఏమన్నావ్. నాకు బుద్ధి చెప్పొచ్చావు. అధికప్రసంగి.

మ: ఏమిటండీ? మీ విదిలింపులు. మీ పట్టుదలలు మానేయాలి.

అ: బెదిరిస్తావటోయ్! . . . . . ఇదిగో, . . . ఇప్పుడే యీ ప్యాసింజరుకే వెళ్ళి శివశంకరం గారి అబ్బాయిని పట్టు

కొచ్చి పెళ్ళి చేస్తాను. మూ ముహూర్తానికే పిడుగులు పడ్డా జరిపిస్తాను. ప్రళయం వచ్చినా ఆగదు. కార్యం ధ్వంసం చేసి మరీ పూట్లాడ్రావ్. నీవెంత? నీ అధికారమెంత? నీ లోకానుభవం ఎంత? నాకు చెప్పొచ్చావ్.. ఎవర్రా అక్కడ? బండి కట్టమను. ఈ ప్యాసింజరుకే వెళ్తాను. [రభసంగా ప్రయాణసన్నాహాలు చేస్తున్నాడు]

మ: ఏమిటండీ, మీ ప్రవర్తన వింతగావుందే? ఎందు కింత పట్టుదల మీకు! మీకిష్టం వచ్చిన వాళ్ళకు కల్యాణిని కట్టిపెట్టడానికి మీకేమి హక్కుంది చెప్పండి. మీ ప్రవర్తన కేవలం అక్రమం - క్షమించండి.

అ: ఆ! -

మ: అవును మీకు హక్కు లేదు - దాని కష్ట నిష్టూరాలాలోచించకుండా మీ గౌరవా గౌరవాలు నిర్ణయించుకోవడంలో పరిస్థితులు విషమిస్తున్నాయి. మీ పట్టుదలకోసం దాన్ని బలి తీసుకొంటున్నారు. మీ జీవితానికి అది కలకాలం అల్లాడాల్సి వుంటుంది. ఎందుకు దాని జీవితం ధ్వంసం చేస్తారు. అమాయకురాలు. మీ మాటకు ఎదురు లేదనా! అనుకుంటే ఆపనిశావల్సిందేనా? నిలువు నిదానం లేదా? పిడుక్కయినా వారసూల దోషం ఉందేమోగాని మీ మాటలకు చేతలకు అదికూడా

లేదా! మీ ప్రయాణం మానెయ్యండి. ఏమిటా పశు బలం?

అ: అయింది! మించింది! నాది పశుబలమా! అవును. పశు బలమే! అయిందా నీధర్మశ్రీవణాలు. ఇదో చెప్తున్నాను. ఇంక నీకు నాకు సంబంధంలేదు. ఎక్కడ కాపురం పెట్టాలనుకున్నావో అక్కడే వుండు. నీవు కొడుకువు కావు. నేను అబ్బను కాదు. పో . . . ఇక నాయింట్లో వుండే అధికారముగూడా లేదు. నీకు నా ఆస్థిలో చిల్లి గవ్వకూడా రాదు. నా స్వార్జితం. నేను సంపాదించాను. నా హక్కు.. నేను కనికరిస్తే కద్దు. లేకుంటే ముష్టెత్తు కోవలసిందే. నా ఆస్థినంతా కల్యాణికే రాసిస్తా. ఏం చేస్తావు. నాకు నీతులు నియమాలు చెప్పేవాడివయ్యావ్. పో ... నా యింట్లోనుంచి- ఎవర్రా బండికట్టలా. [చర చరా లోనికెళ్ళాడు]

మ: (ఏం తోచక అప్పయ్య వెళ్ళిన వంకే చూస్తూ నిల బడ్డాడు.)

క: (ఆదుర్దాగా వచ్చింది)

మ: కల్యాణి - - -

క: మామ వెళ్తున్నారు. ఆపండి. ఇంకెవరిమాట వినరు. పొండి. అబ్బ మాట్లాడరేం. నన్ను ఈ ఉరికంబంనుంచి తప్పించరూ? పోరూ? నామాట వినండి. [చెయ్యి పట్టు

కోని లాగుతూంది]

మ: లాభంలేదు కల్యాణి. ఇక నామాట విను.

క: ఒక్కమారు వెళ్ళండి. మీరు చెప్తే వింటారు. మా నాన్న భయపడ్తున్నారు. వారు చెప్పి లాభంలేదు. ఈ పాడు పెండ్లితో మన సంసారంలోని శాంతంతా కూలిపోయింది. ఒక్క మారు వెళ్ళండి.

మ: ఎంతో చెప్పాను. నామాట వినలేదు. వినరుకూడా. ఏం చేసేది?

క: రైలు వచ్చే వేళయింది. పొండి. నన్ని ఆపత్తునుండి నుండి తప్పించండి. ఒక్కమారు పెళ్ళి చేసుకుంటానని చెప్పండి. తిరిగి వస్తారు. చెప్పండి.

మ: ఎలా చెప్పను?

క: ఏం?

మ: సాధ్యంకాదు.

క: సాధ్యంకాదూ! అవును. నాకు తెలుసు. నన్ను మీరు ప్రేమించడంలేదు.

మ: అదికాదు కల్యాణి!

క: ఇంకొకర్ని ప్రేమిస్తున్నారు.

మ: వెళ్ళాడాను.

క: అబద్ధం.

మ: కాదు - దాని మానప్రాణాలు నా చేతుల్లో పెట్టింది. ప్రమాణంగా చెప్తున్నాను. మాట ఇచ్చాను. దానికి ద్రోహం చేయలేను.

క: నన్ను నట్టేట ముంచేస్తున్నారు. చూస్తూ చూస్తూ నా జీవితాన్ని నాశనం చేయడానికి ఒప్పుతున్నారు. చిన్ననాట్నుంచి మీరే నా బ్రతుకంతా అని అనుకొన్న నాకే శిక్ష విధిస్తున్నారు.

మ: నిస్సహాయుణ్ణి. ఇంక నన్ను నమ్మకోని లాభం లేదు.

క: పోనీండి. ఈ చిన్న సహాయం చేయండి. మాటవరసకు చేసుకొంటాననండి- ఈ గండం తప్పించుకోవచ్చు. ఈ మాత్రం చేయండి. వెళ్ళండి ...... ఈ సహాయం కూడా చేయలేరూ!

మ: ప్రయోజనము లేదు కల్యాణి-

[గంట మ్రోగింది. రైలుకూత]

అదో రైలుకూత- ఆయన వెళ్తారు. కాళ్ళట్టుకొంటాను. ఒకమారు వెళ్ళండి. మధూ... మధూ

మ: పరిస్థితులు ఇలా విషమిస్తాయనుకోలేదు. ఏంచేసేది. నీ పవిత్ర హృదయంలో ఇంత గాఢప్రేమ వుందనుకోలేదు. కళ్యాణి క్షమించు- నాచేయి మించింది. నిస్సహాయుణ్ణి

[రైలు వెళ్ళుతున్న వైపు నిశ్చలంగా చూస్తున్నారు.]

క: వెళ్ళింది రైలు.

మ: వెళ్ళింది. [రెండడుగులు పెట్టాడు]

క: అయితే ఈనరకం నాకు తప్పదా?

మ: నేనీ నరకం చూస్తూ ఉండలేను.

క: పోనీ ఒక్క సహాయం చేస్తారా.

మ: ... ...

క: ఎంత రాతిగుండె మధూ

మ: ఏవిటి ?

క: పెళ్ళి కాదులెండి. నన్ను మీతో తీసికెళ్ళండి.

మ: ఎక్కడికి?

క: మద్రాసుకు

మ: ఎందుకూ?

క: ఈ నరకం తప్పించుకోడానికి

మ: సరే- వెళ్దాం.

క: [సంతోషం] మధూ...-[చరచర లోని కెళ్తూంది]

మ: [ఏమో స్ఫురణకు వచ్చింది] కల్యాణి-

క: ఏం?

మ: వద్దు. మానేయి- లాభంలేదు.

క: ఆ! ఏ వన్నారు

మ: దూరాలోచన చేశావా?

క: బాగా ఆలోచించాను.

మ; తండ్రి చాటున వుండాల్సిన నిన్ను ఏలా తీసికెళ్ళడం!

క: ఏం?

మ: లోకం కదూ !

క: ఈ సహాయం చేద్దురూ- మిమ్మల్ని కలకాలం తల్చు కుంటాను. మీ పాదాలంటుతాను- [కాళ్ళమీద వాలింది.]

మ: సాహసించలేను.

క: మరి మీ చేతుల్తోనే సాళీలాన్ని యింకోరి కప్పగిస్తారా.

మ: యిప్పుడే నేను మద్రాసుకు వెళ్ళిపోతున్నాను.

[మధు వెళ్ళాడు]

జ: [కన్నీళ్ళతో వచ్చాడు.]

క: నాన్నా ఇదిగో- మావను పిలిచి ఎవరిచేత ఈ కంఠానికి ఉరిత్రాడు బిగించాలనుకున్నాడో బిగించమను.

జ: అమ్మా! అమంగళం మాట్లాడొచ్చా?

క: ఎంత వెర్రివాడివి నాన్నా! నా జీవితమే అమంగళం అయింది. ఇంక ఈ గొంతు వేరే ఏం పలుకుతుంది!

[కల్యాణి వెక్కి-వెక్కి- ఏడుస్తూ లోనికెళ్ళింది.]

[కొన్ని క్షణాలపాటు రంగమంతా చీకటి]

జా: [దూరంలో వింటున్న మేళం దగ్గరి కొచ్చింది. మేళం వింటూ నిశ్చేష్టుడై ఆ వంకే చూచాడు. ఆపుకున్న దుఃఖం పొంగివచ్చింది. అణచుకొని కన్నీళ్ళు తుడుచు కొన్నాడు]

అ: [కోపంతో మండిపడుతూవచ్చాడు] ఏమయ్యా జాలయ్యా! కన్యాదానం చేయాల్సిన సమయం. ఇంకా ఈ కన్నీళ్ళు, ఈ కొరతలు నీకు నీకూతురికి తరిగేటట్టులేదు. ఏదో నాకెక్కిన ప్రీత్యర్థంగా ఏడుస్తున్నారేగాని, ఇది పెళ్ళి శుభసమయమనే మాట మీా వొంటపట్టనేలేదే [మేళం వినబడ్తుంది.]

క: [ఏదో నాన్నతో చెప్పాలని కన్నీళ్ళతో తటాలున వచ్చింది. అప్పయ్యను చూచి జంకి లోనికెళ్ళింది.]

అ. ఏదో వియ్యాల వారు బ్రతకలేక మీాకాళ్ళు చుట్టుకొన్నట్లు ఏడుస్తారేమయ్యా! రావయ్యా! పెళ్ళివారు స్నాతకాలయి ముహూర్తానికి వస్తున్నారు.

జా: వస్తున్నాను పదండి. తల్లిలేని బిడ్డని మనసుకొచ్చి సంకట మయింది.

[సుడిగాలి దుమారం లేచింది]

అ: ఇదేంది- ముహూర్త సమయానికీ సుడిగాలి దుమారం. పందిలి ఆకులు ఎగిరిపోతున్నాయి. 'ఒరేయ్ సుబ్బా

వెంకడూ- సేద్యగాళ్లను పిలిచి సరిచేయండిరా! రావయ్యా జాలయ్యా రా! [హడావిడిగా లోనికెళ్ళాడు].

క: [వచ్చింది] నాన్నా!

జా: అమ్మా!

క: అలా చూడు నాన్న- ఈపాడు పెళ్ళి చేస్తారా? ఎన్ని అపశకునాలు. ఇదీ మీమనసుకు రాలేదే. అదో అమ్మ అలాచూడు- ఎలా ఏడుస్తుందో- ఈపెళ్ళివద్దు నాన్నా! [ఏడుస్తూ లోనికెళ్తుంది.]

జా: [లోని కెళ్ళాడు]

[మేళం వినబడింది- ఆగింది].

[అప్పయ్య, జాలయ్య మరికొందరు పెళ్లివాళ్ళు అటు ఇటు వెళ్ళారు]

క: (తలంతా రేగివుంది. డస్సిపోయిన ముఖం- తెగిపోయిన పూలమాల- భాషికంతో తూలిపోతూవచ్చింది).

అ. (కోపంతో వచ్చాడు) ఏమే! అమ్మాయ్! ఇంత భయం భక్తి లేని పాటు ఎవరన్నా పడ్తారమ్మా! పెళ్లీపీటల మీద పెళ్లికొడుకును వాళ్ళను అక్కడ కూర్చోపెట్టి జరగాల్సిన పన్లను దొంగలకుతోలి ఈప్రకారం సమయం సందర్భంలేకుండా ఏడ్పులు- అగాయిత్యాలు- ఎవరు చెప్పారే దుర్బుద్ధులు మీకు? నాగవల్లి అయిన తర్వాత

కౌరవ ఏడ్పులు ఏడవొచ్చు, రావమ్మా కదిలి- నలుగురి ఎదుట నాపరువు తీసిందాక వదలుకోవటమ్మా!

క: ఇంకా ఈ శవానికి అలంకారం పూర్తి కాలేదా!

అ: ఆ! జరిగే కార్యం ఏందీ! నీనోటవచ్చే మాటలేంది? ఇంత చిన్న పెద్ద లేకుండా ఎవర్ని చూచుకొని ఈ విరగబాటు నీకు? ఎంత సాహసానికి ఒడిగట్టావు. నన్నే ధిక్కరిస్తు న్నావే? ఆ- కళ్ళు తెరవని కూనను నిన్ను పెంచి పెద్ద జేసిన నేరానికి ఒకరి చేతుల్లో పెట్టకపోతే దేశమ్మ కాకులైపోతారని కనికరించి నెత్తివవేసుకొన్న మేలంతా క్షణంలో కాలతన్నావే? ఇదా నీవునాకిచ్చిన విలు వంతాను? కవళానికి కరువైన మీకు కోటీశ్వరులు భర్తలౌతారనుకొన్నావా? రావమ్మా మర్యాదగా కదిలి?

క: ఎంత కనికరం తేనివాడివి మామా! నాకష్టాన్ని తలచు కొని కంటినిండావ్వ ఏడవనివ్వవా? నీవనుకొన్నట్లే జరుపుకొన్నావే? ఇంకా నీకసిదీరలా- నిన్ను నీకొడుకును నమ్ముకొన్నందుకు ఇద్దరు నాకు తగిన శాంతి చేశారు— ఎవరెట్లా అనుకుంటేఅట్లా జరిగిపోతుంటే అంతా గౌర వమే, ప్రతిష్టే. మీగౌరవ ప్రతిష్టలకోసం ఎవరుబలైనా చింతలేదు. మీ కొడుకు నిన్ను దుఃఖరించిపోయి

ఎవరో్ని పెళ్ళాడ్తే మీరేంచేశారు? సాగితే ఇట్ల సాగక పోతే అట్లానా! చాలు-అనుకున్న పనయిపోయింది. ఇంక మీ వేషం మార్చుకోండి- నేనూ నా వేషం మారుస్తాను.

అ: నీలో యింత వెక్కసం సాహసం దాగుడుమూతలాడే ది నేను గుర్తించుకోలేకపోయాను. నీ నిజరూపం చూప టానికి సమయంకోసం కాచుకొని ఉన్నానా?

క: ఎదుటివాళ్ల కష్టసుఖాల్ను యింత దూది పింజల్లా ఊది పారేసే మీమనస్తత్వాన్ని మార్చుకోండి. మా బ్రతుకు గాలికి ఎగిరిన పేలపిండికాదు. ఎందుకు యింకా పాపాలు చేస్తారు! నా బ్రతుకు అడివిన కాచిన వెన్నెల అయిుండనే కనికరం ఇంకా మీకు కలుగలేదే. నాజీవిత ప్రతిబింబం పెంత వికారంగా భయంకరంగా నృత్యం చేస్తుందో చూడండి (పెద్దపెట్టుగా ఏడ్చింది) నామంగళ సూత్రం చీకినతాడని మీకళ్ళకు కనుపట్టంలేదా! ఇదో ఒక్కమారు కళ్లు తెరచిచూడండి (ఏడ్పు) ఇంక మీ ఐశ్వర్యానికి ఆశయాలకు దిష్టిబొమ్మనయినాను. ఇప్పటికి ఈ అలంకారం సార్థకమయింది.

అ: [దిగ్భ్రమ చెందినవాడిలా - కల్యాణివంక చూచాడు- తనకు తెలియకనే] కల్యాణీ!

క: కల్యాణి చచ్చింది!

అః జాలయ్యా!

క: పిచ్చివాడైనాడు.

అః కల్యాణీ! క్షమించమ్మా! నిన్ను అన్యాయం చేశాను. జాలయ్య పాపం- ఎంతమంచివాడు. జాలయ్యా! జాలయ్యా!

జాః (వచ్చాడు) ఏమయిందమ్మా!

అః జాలయ్యా! ఎంతమంచివాడివి! మిమ్మల్ని నమ్మించి ఈ దుఃఖవాహినిలో ముంచేశాను. కల్యాణీ! జ్ఞానోపదేశం చేశావమ్మా! జాలయ్యా! జాలయ్యా! కల్యాణీ [వెర్రిగా పిలిచాడు.]

జాః బావా! బావా!

అః ఈ సంసారం నాకొద్దు. ఇవిగో తాళాలు. మీ బ్రతుకు తెరువు మీరు మీకిష్టం వచ్చినట్లు చూచుకోండి. ఈ ఆస్తంతా మీకిచ్చేశాను.

[యజ్ఞోపవీతం తెంచాడు]

క: మామా! మామా!

అః క్షణంలో నా యావజ్జీవితంలో కలిగిన అనుభవమే జ్ఞానానికి దారితీసింది. కల్యాణీ! అమ్మా! నాకెంత మేలు చేశావమ్మా! మీ అమ్మ పార్వతమ్మ నన్నెంతగా దూషిస్తుందో- నేను నిన్ను ఇలా చేస్తాననే ముందుగా కాల

ధర్మమయిపోయింది. పుణ్యాత్ములాలు ఇంకైనా సుఖంగా ఉండండి. (రెండడుగులు నడిచి నిలిచాడు) జాలయ్యా! కల్యాణీ! కన్నులు పచ్చనై కానరాలేదు. కాస్త లోనికి తీసికెళ్ళండి.

[జాలయ్య కల్యాణి యిద్దరూ లోనికి తీసికెళ్ళారు]

~ 4వ తరంగం ~

[అప్పయ్యపంతుల యింటి వాకిలి వరండా. సన్యసించిన అప్పయ్య కూర్చొని ఉన్నాడు. భగవద్గీత చదువుతున్నాడు].

అప్పయ్య- [ముఖంలో దైన్యం]

ధ్యాయతే విషయాన్ పుంసః సఙ్గస్తేషూ పజాయతే
సంజ్గత్సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోభిజాయతే॥
క్రోధాద్భవ సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః
స్మృతిభ్రంశాద్బుధినాశో బుద్ధి నాశాత్ప్రణస్యతి॥

కామంవల్ల కోపం, కోపంవల్ల సమ్మోహం, అంటే యుక్తాయుక్త విచక్షణజ్ఞానం- నశించటం కలుగుతుంది. పాపాలు చేయడం కర్మచేతనే. అంటే సత్కర్మచేతనే జ్ఞానం, జ్ఞానం చేత మోక్షసాధన,- ఈసత్యమనే పరమాత్మను, స్వార్థాన్ని పరిత్యజించి పరహితార్థం కర్మనాచరిస్తూ జన్మ కడతేర్చుకోవాలి. అహంకారానికి ఆస్పదమిచ్చే ప్రతి విషయాన్ని పరిత్యజించాలి. మంచి ఘట్టమే... బాగా అన్నాడు కృష్ణపరమాత్మ.

రా: [వచ్చాడు. అప్పయ్యను గుర్తించలేదు] సామి! దండం పెడతా!

అ: రా- కూర్సోవయ్యా!

రా: అప్పయ్యగారు యీయింటి కామందుండాడా?

అ: ఆ రావయ్యా! గుర్తుపట్టలేక పోయావు. నేనే.

రా: నీ పేరూ అప్పయ్య సావులోరా... మిమ్మల్ని కాదు ఈ యింటి కామందుండాడే ఆయన్ను నేనడిగేది.

అ: ఆ అవున్లే... నేనే... రాండి... కూర్చోండి.

రా: [గుర్తుపట్టాడు] ఆ అవునే... ఇదేంది అప్పయ్యగారూ! సన్నాసోడివైనావే... అన్నంతపని జేసినావే-

అ: ఏదో జన్మకడ తేర్చుకొందామని రెడ్డిగారూ—

రా: సన్నాసం తీసుకొన్నపాట జన్మ కడతేరి పోద్దంటయ్యా! నీమాటలుగాకుంటేను. నీవు ఎన్నైనాజెప్పు నాకేం సమాధానంలా- ఎంత ఆస్తి- ఎంత కమామీసు- దరిమాల్న ఆస్తే! ఇదంతా ఎవరునిగ్గిస్తారు. సింహాంవాల నువ్వుంటే యిదంతా నిగ్గతుణ్ణిందే— అబ్బా! బలే తెంపు జేసినావే. అన్ని వదిలేసినావే— నేను పదిరోజులు శవణాశ్రవంకాడ వుందావనుకంటే— వీలుకాకుండా ఉండదే- పోతే గొడ్డేవో గొదేవో సేద్దం- నాద్దెం ఎట్టుంటదో అని పాణం కటకటలాడిపోద్దే- ఇవన్నీ ఎట్టొదిలేశావు. ఏం కథ— నీకోపం- నీకసి యాడదాచిబెట్టినావయ్యా.

అ: నాకోపతాపాలునన్నెంతగ ఇంతవరకు ఎక్కిరిస్తున్నా యో-

కనుక్కోలేకపోయాను. జాలయ్యకు కల్యాణికి ఎంతో ద్రోహంచేశాను. ఈ పాపానికి పరిహారమే లేదు.

క: నాన్నా! నాన్నా! [పిలుస్తూవచ్చింది]

అ: పక్కింటికి పోయినాడమ్మా!

క: [ఎంతో నమ్రతగా యివతలనుంచి అవతలికి వెళ్ళింది]

[క్షణం నిశ్శబ్దం]

రా: ఈబిడ్డ గదో జాలయ్య కూతురు.

అ: [కన్నీళ్లు కారుస్తున్నాడు] ఈ అమ్మాయే జాలయ్య కుమార్తె రెడ్డిగారూ! నాచేతులార వితంతువును చేశాను.

రా: బంగారంవంటిబిడ్డ- అన్యాయమైపోయిందే- అంతా యిన్నాలే.

అ: అందుకే- ఏడుస్తున్నాను- నామూలాన దానికా దురవస్థ సంభవించింది.

రా: ఎర్రికోపం- నీకు వళ్లుదెలవదు- అబ్బయ్య తొందరపడి పెళ్ళిచెయ్యొద్దన్నే- యినకూడదో? మాసికి పట్టుయిడు పులుండొద్దా. కొంతసేపటికైన కలదెలుసుకోవద్దో!

అ: [భగవద్గీత ముడిచి లోనికివెళ్ళడానికి ప్రయత్నంచేస్తున్నాడు]

జా [చేతిలో పాలలోటాతో వచ్చాడు] ఎప్పుడు రెడ్డిగారు రావడం.

రా: ఇందాకొచ్చాన్లే. బలే పనిజేశినావే! అప్పయ్యను సన్నా శోణ్ణిజేసినావే!

జా: వారి అదృష్టం- అందరికి లభ్యపడుతుందా యోగం?

రా: ఉండవయ్యా ఏంయోగం బలేయోగం? పాలు యింకొంచం తేవయ్యా ఏవో పాలకు కరువయినోళ్ళు తెచ్చినట్టు తెస్తుండావే. తేవయ్యా చెంబుతోను. ఆయన ఎట్ట అనుభవించినోడు ఏంకత సన్నాసంతీసుకొన్న పాట కూటికిమాడ స్తుండారే—అయ్యా అప్పయ్యగోరూ!—ఇప్పుడు సన్నాసం ఒదులుకోడానికి వీలుంటదా- వీలుంటే ఒదిలైపోద్ది పీడ. నాకు బలే పీకతుండది ప్రాణం! మన అబ్బయ్యా వస్తుండాడే. ఎప్పుడొచ్చారు పట్నంనుంచి.

అ: [లోనికి వెళ్లాడు]

మ: [వచ్చాడు]

రా: అయ్యా! దండంబెడతా! ఎప్పుడు రావడం? చిన్న పంతులుగోరు.

మ. ఈ రోజే వచ్చానండి.

రా: అంతా బాగుండారయ్యా.

మ: ఆ! మీరంతా కులాసాయేనా?

రా: ఇట్టుండాం- యాడబట్టినా కరువులు కాటకాలు- పంటలు తేలిరావడం లా! కాదుపోదు. సంసారాల్లో ఖర్చులు పెరిగి పోయినాయి— అయివోజులు చాలక మునకరాములుగ వుండది మాపని. చిన్నరైతుకు పెద్దరైతుకకూడా రైతాంగం నాణ్ణెం చెడిపోయింది. యాడబట్టినా నశింపు గావుండది. రేడియోలుమాత్రం కదిలిస్తే సందడి- ఊపిరి సలుపుకోకుండా మనకంతా మేలుకలగద్దని చెప్తుంటే చెవులు ధ్వనించిపోతుండాయి. కొంపలు గోడెలు లేకుండ మానాలమీన గుడ్డలులేకుండ యాదుల్లో కనిపెంచతా కుక్కలు నక్కలాల బతకతా, పురుగులోలె ఆడనే పుట్టడం ఆడనే పెరగడం చూస్తుంటే అవమానంగా వుండది. కనికరంగల మనసుండేవోడివి గనక నీతో చెప్పాకున్నా! మీరు మీ భార్యగోరు కూడుగుడ్డ యిచ్చి వెయ్యిమంది బీదోళ్లు బిడ్డల్ని చదివిస్తుండారని యిన్నా!

మ: ఏదో బ్రతికినందుకు గుర్తు.

రా: గొప్పోళ్ళకు గొప్పబుద్ధి గొప్పాలోచన. కనకనే యింత మేలు చేయగలగతుండావు. దేవళానికిపోతే దేముడి గుణాలు మనకెట్లు జ్ఞాపకంవస్తాయో సిన్నుచూచినపాట ఈ పదేలు మీ సంస్థకీయ్యాలని మనస్సుకొచ్చింది. [పైకం కట్ట మధూకు యిచ్చాడు] తీసుకో అయ్యా! దిక్కులేనోళ్ళకు దోవకల్పించినోడే దేవుడు!

మ: సహృదయులు- మీ ఆశీస్సులు మాకు గలగటం మా పుణ్యం— రెడ్డిగారూ! [కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. గద్గదంగా] మీకు నా నమస్కారాలు.

[రెడ్డి చేతులు పట్టుకొన్నాడు]

రా: అయ్యా! ఎంతమాట! జాలయ్యా! మీకియ్యాల్సిన పైకం ఒక్లు అమ్మిస్తా.

జా: చిత్తం.

అ: [వచ్చాడు]

రా: అయ్యా మీకు మంచి పేరొచ్చింది. అన్ని బాగనేవుండా యిగాని! అప్పయ్యగోరు చేసినపని నా కేంసమాధానంలా. నీమనసు కెట్టుండదో!

మ: తెలిసిందేగ! కల్యాణి పెళ్ళి విషయంలో దాన్ని—

అ: నాయనా! కల్యాణి వైధవ్యానికి నేనాకర్తను? ద్రోహం చేయాలనే చేశానా! అవును- నేనే కర్తను. రత్నంలాంటి బిడ్డ. దాన్ని చూచినపుడల్లా గర్భం ఛేదించుకొని పోతుంది. ఏంచేయను- తల్లీ! దైవప్రతికూలం మానవ బలానికతీతం. రెడ్డిగారూ యిట్లారండి.

[కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ లోపలికెళ్ళాడు]

రా: [నిశ్శబ్దంగా లోని కెళ్లాడు]

జా: [కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ మనోవేదనతో అటూఇటూ తిరుగుతున్నాడు]

మ: [లోనికెళ్ళాడు]

సు: [వచ్చింది] చిన్నాయనగారూ! మీరే ఇలాచేస్తే కల్యాణి స్థితి యింకేంకావాలి!

జా: దాని స్థితి యింకేమవుతుందమ్మా! ఏంకావాలో అదే అయిందమ్మా! దాని జీవితాన్నే కొరకాకుండా చేశాం. తెలిసి తెలిసి దాన్ని, దాని సుఖాన్ని ధ్వంసం చేశాం. లేకుంటే...

సు: లేకుంటే - కల్యాణి మధూను పెళ్ళిచేసుకొని హాయిగా ఉండేదిగదా చిన్నాయన! నాయీస్థితి ఆమెకుండవలసిందే గదా! నిజం!—

క: [ఇంతలోనే కల్యాణి వచ్చింది.]

సు: అమ్మా! కల్యాణి!

క: నాన్నా! ఇంకా వాళ్ళ యింట్లో అవలక్షణంగా మన ఏడ్పులు- గొడవలు ఎందుకు వెళ్లిపోదాంరా నాన్నా. మనకున్న చనువు అనువు ఏనాడోపోయింది. ఇంక మన గతి దుర్గతయింది [ఏడుస్తూంది]

సు: [సమీపించి కల్యాణ్ణి దగ్గరకు తీసుకొని] నన్నెవరో పరాయిదాన్నిగా భావిస్తున్నావా అమ్మా! ఈయింట్లో

పుట్టిపెరిగిన నీకు లేని హక్కు నాకెక్కడుందమ్మా!
కల్యాణీ— క్షమించు- నిజంగా. . . . నేనే నీ యీస్థితి
కంతా కారణం. కన్నుపొడిచి కన్నీటికి కారణం
అడిగితే ఏంచెప్తావు? చిన్నాయనా- కల్యాణీ! నన్ను
మన్నించండి [వేదనతో లోనికెళ్తుంది.]

జా: అమ్మా! సుశీలా— ఇదేమిటి—— నేను నీమనసు నొప్పిం
చాను—— క్షమించమ్మా——

[ఒక్క క్షణం నిశ్శబ్దం]

ఈ నిశ్శబ్దం అనే ప్రతిచోట ప్రేక్షకులు
సన్నివేశాల్లోని సన్నితాలన్నూ భావాలను
నటనల ప్రవేశ నిష్క్రమణాలలోని అర్థాన్ని
సరిగా అర్థంచేసుకొంటున్నారో లేదో తెలు
సుకొని సన్నివేశాన్ని రసవంతంగా నటించ
టానికి యీ విరామం.

మ: [ప్రవేశించాడు]

జా: మధూ! యీగతి యేంచేశావు? మమ్మల్ని యింతకు
ముందులాగే భావించుకో! నాయనా!

మ: మామా! ఆపదలందు ధైర్యం తెచ్చుకోవాలిగాని
యిలా క్రుంగిపోతే యేంచేయగలం?

జా: [కల్యాణివంక దీనంగాచూస్తూ] దౌర్భాగ్యుడి కడుపున పుట్టినందుకు నాజీవానికి యింకా యేడు.- వంచేస్తాం తల్లీ! అనాధలం! మన కష్టాలను ఎవరితో చెప్పుకోవడం. ఎవరు మనకు అండ అనుకొన్నామో వాళ్లు పరాయి వాళ్ళయినప్పుడు మనం చేసేదేముందీ! కాలం యింత వ్యతిరేకమౌతుందనుకోలేదు. [జాలయ్య లోనికెళ్ళాడు]

[క్షణం నిశ్శబ్దం]

మ: కల్యాణీ!

క: ... .

మ: ఇలాచూడు

క: ..., ...

మ: ఏడవకు

క: నాబ్రతుకు.. యేడుపుగాక యింకేముంది !

మ: మనసు కుదుటబరచుకో కల్యాణీ!

క: [దుఃఖం పొంగివస్తుంది]

మ: కల్యాణీ!

క: కల్యాణి! [దుఃఖం పొంగివస్తుంది]

మ: ఊరుకోవు.

క నన్నలా పిలువకండి [ఏడుస్తుంది]

మ: నీకాపేరు సార్థకమే.

క: నాకా?

మ: నాన్న మొండిపట్టు నిన్నీస్థితికి తెచ్చింది.

క: వారేం జేశారు?

మ: మరింకెవరు?

క: మరింకెవరు! మీహృదయాన్నే అడగండి.

మ: ఏమిటో మాట్లాడుతున్నావ్.

క: నామాట లెలా బాగుంటాయి? బాగుంటే నాకీస్థితి ఎందుకుబడ్తుంది. నామాటలే మీకర్థమైవుంటే నేనెందుకు యిలా ఔతాను.

మ: విచారించకు- గడిచింది.

క: లేదులెండి. విచారానికింకేముంది! ఊరట చెప్పటానికే వచ్చారా?

మ: అంతేకాదు-

క: మరి?

మ: నీ జీవితాన్ని నువ్వు యిష్టపడితే...

క: ఇష్టపడితే!

మ: బాగుచ్చేద్దామని!

క: నాజీవితాన్నా? ఎంతదయండి మీకు!

మ: నిష్ఠూరం!

క: కాకుంటే- నాజీవితాన్ని బాగుచేయటం...

మ: ఎందుక్కా-కూడదూ?

క: ఎలాగవుతుంది?

మ: చెప్తాను. నామాట వింటావా?

క: ఏం మాటా!

మ: ఆ—

క: ఎందుకు ఇంకా ఏంచేయదల్చుకొన్నారు?

మ: [క్షణం నిశ్శబ్దం] నీవిష్టపడితే...

క: నాయిష్టమేముంది.

మ: మరి ...

క: మీయిష్టాయిష్టాలేగా నన్ను—

మ: ఇంతకూ నేను కర్తనంటున్నావా?

క: మీకు తెలీదూ? నమ్ముకొన్నదాన్ని నట్టేటముంచేశారే— తుదకు నన్ను మద్రాసుకు తీసికెళ్ళమని ఎంత బ్రతిమాలాను. తీసుకెళ్ళుంటే నాకీస్థితి పట్టివుండేదికాదేమో! నన్నెంత గతి పట్టించారు. [ఏడ్పు] ఇంతక్కు మిమ్మల్ని అని ఏం లాభం? నాపూజాఫలం యిలాగుంది.

మ: [ఏమీ తోచక మనోవేదనతో రెండడుగులు నడిచాడు] నా స్థితి నీకు చెప్పలేదు కల్యాణి.

క: నాస్థితి మీకు చెప్పలేదూ? మీరే కండ్లారా చూడ లేదూ?

మ: గతాన్ని మరచిపోవాలి- ధైర్యం తెచ్చుకోవాలి.

క: మిమ్మల్ని ఎలా మరవటం—?

మ: అంత ద్రోహం చేశానా!

క: ఇంకేంకావాలి. నేపడేకడగండ్లు తెలిసి తెలిసి... మీ ఆనందానికి... మీసౌఖ్యాలకు... మీ... ఎందుకు లేండి!

మ: అది కాదు కల్యాణి.

క: మరి యింకేమిటి?

మ: మళ్ళీ పెళ్ళి...

క: ఎవరికి-

మ: నీకే?

క: నాకా? ఎంతమంచివారండిమీరు- మీసహాయమే మరచి పోలేను. [కన్నీళ్లు] నన్ను హేళనచేస్తావా మధూ? అవును— నాకేం రూపమా- చదువా— ధనమా— నా బ్రతుక్కు- హేళనకాక ఇంకేముంది?

మ: కల్యాణి! నిన్ను హేళనచేస్తానా?

క: కాకుంటే పెళ్ళట! పెళ్ళి! నాపిడికెడు మెతుకులే అంత బరువైతే... ఎక్కడో నీళ్ళబిందలో, వంటచేసికొన్నో

బ్రతుకుతాను. మానాన్నకూ బరువైతే ఏమూరో గోయో చూచుకొంటాలెండి- నాపెళ్ళి యమధర్మరాజు దగ్గరే. మీరన్నట్లు మళ్ళీపెళ్ళి జరుగుతుంది- మీరు మీభార్యగారు చుట్టాల్ను మర్యాద చేస్తుర్లెండి:

మ: గడచినదాన్ని గూర్చి వెక్కసపడితే ఏంలాభం? కల్యాణి- నీవు మాతో మద్రాసుకువస్తే- బాగా చదువుకొని హాయిగా వుండువు. ఇంకా నువ్వు...

క: ఎందుకూ అక్కర్లేదులేండి- ఇక్కడ ఒక పెళ్ళయింది మద్రాసులోయింకోటా? మీనాన్న మీమీదకోపంతో ఒక పెళ్ళి చేశారు. మీ నాన్నగారి మీద కోపంతో మీరు యింకో పెళ్ళి చేయాలా? చాలు.... యింకేం అక్కర్లేదు_ ఇంతేనా? చాలు- ఇంక వెళ్లండి- వెళ్లండి.

మ: [తలవంచుకొని రెండడుగులు నడిచాడు]

క: వెళ్తున్నారా?

మ: నీకు కోపం వస్తూంది... నేను కసపడకుంటేనే నీవు శాంతంగా వుంటావు.

క: [ముఖాన చేతులు అడ్డంపెట్టుకొని ఏడుస్తూ మంచం మీద వాలింది]

[కొన్ని క్షణాలపాటు నిశ్శబ్దం]

మ: [లోసికెళ్ళిపో ...]

సు: [వచ్చింది] కల్యాణీ! అమ్మా!...

క: అక్కయ్యా!

సు: చెప్తే వినవ్వుకదూ!

క: ... ...

సు: ఏవిటిదంత! ఇలా చూడమ్మా!

క. ఏంలేదులే అక్కయ్యా-

సు: నీవిలా కృశించడం నేను చూడలేకున్నాను. కల్యాణీ నీ యీ స్థితి ఎరిగి నాట్నుంచి నాహృదయం పడే ఆవేదన నీకు మాటల్తో చెప్పలేను. నీ భావి జీవితాన్ని ఆనందాన్ని అధ్వాన్నం చేసిందాన్నని- నన్ను భావిస్తున్నావా అమ్మా!...... నీ పెళ్ళికి ముందు మధుగారితోటి నీసంబంధ బాంధవ్యాలు నాకు తెలిసుంటే, యిది యిలా జరిగేవుండదమ్మా! నన్ను క్షమించమ్మా... కల్యాణి....

క: అలా అనకు అక్కయ్యా- ఎంతమాట నేనా నిన్ను క్షమించడం- నన్ను క్షమించమ్మా- [కాళ్ళమీద వాలబోయింది- సుశీల వారించింది.]

సు: నువ్వెందుకో నాహృదయానికి అంత దగ్గరకొచ్చేశావు నాహృదయంలోని ప్రేమంతా నీకిచ్చేశాను. నీకోసం ఏమైనాచేస్తాను.. నాతో వస్తావా?

క: ఎక్కడికి?

సు: మద్రాసుకు!

క: ఎందుకు!

సు: నీకీ వాతావరణం మార్చి కొంత హాయి కల్పించాలని.

క: నామీద నీకెందుకు యింత దయ-

సు: దయేకాదు. ప్రేమ.

క: ప్రేమ....!

సు: ఆ- అవును... నమ్మవూ? వస్తావా?

క: వద్దక్కయ్యా, నామాట వినవూ? నీ ప్రేమను కాదంటు న్నాననుకోకు... నేను యింకెక్కడ ఉండటానికి అర్హత లేనిదాన్ని- లేకుంటే-

సు: వెఱ్ఱి ఊహలు- కల్యాణీ! ఆయిల్లు మాత్రం నీదికాదూ!

క: నాదా!

సు: అవును-

క: నిజంగా?

సు: తప్పక.

క: అలాగైతే నీ తోటి...... నేను..... మధూ...

[తట్టాలున ఆపివేస్తుంది. నిట్టూర్పు]

సు: ఏం? నాదగ్గరనా దాపరికం...

క: ఏమీ లేదు- నిజంగా ఏమీ లేదంటున్నా-

సు: ఎంత నిర్మల హృదయంతో అడుగుతున్నానో గుర్తించ లేవూ! అవును — చీకట్లో తాడు కాలికి తగిలినా పామే నని భయపడ్డాం. బ్రతుకు లక్షణమే అంత— ఇలా చూడు కల్యాణీ! మన జీవిత నాటకాలకు విలక్షణ మైన పేర్లను పెట్టుకొని ఎంతో అందంగా అలంకరించు కొని, ఆనామాలను సంకీర్తనం చేసుకొంటూ మురుసు కొంటున్నా-మనకు వికారంగానే తయారవుతున్నాయి- [నిట్టూర్పుతో] దీనికి తోడు మన ప్రారబ్ధంకొద్దీ మన మెడకు మంత్రించి కట్టిన యీ మంగళసూత్రంలోని రక్షరేకులు రెండు మనం అనుభవించాల్సిన సుఖదుఃఖా లకు నమూనాలుగా శాసనాలుగా తయారైనాయి— కల్యాణీ! ఈ అవస్థలు దేముళ్ళకే తప్పలేదని మనం సంతోషించాలమ్మా! ఊరట పొందంది మనస్సుకు హాయి రాదు... ఇక మద్రాసుకు రావడం నీచేతుల్లో లేదు- నేనే తీసికెళ్తాను.

క: అలాగే అక్కయ్యా!

[మధు వచ్చాడు- కల్యాణి వెళ్లింది.]

మ: కల్యాణి యేమనింది?

సు: నేనడిగితే యేమంటుంది!

మ: రానంటుంది-

సు: మనతో మద్రాసు వస్తుంది.

మ: ముందే కల్యాణిని మద్రాసుకు తీసికెళ్ళివుంటే యిలా జరిగివుండేది కాదేమో!

సు: ఇంతకూ ఏంలాభం? కల్యాణికీ మీకుగల సంబంధ బాంధవ్యాలు దాచారు.

మ: [పరధ్యానంగా అటుయిటు తిరుగుతున్నాడు]

సు: ఈ పాపంలో నాకు భాగం పంచిపెట్టారు.

మ: ఏమో అన్నావ్!

సు: కల్యాణ్ణి చూచినప్పట్నుంచి దాని జీవితాన్ని ఏలా బాగుచేయటమా అని బాధ పడ్తున్నాను.

మ: [నిట్టూర్పు విడిచాడు]

సు: కల్యాణికి నేను ఋణపడ్డాను.

మ: [ఆలోచనతో లోనికెళ్లాడు.]

సు: [ఏదో ఆలోచిస్తూ మధు వెళ్ళిన వంకే చూస్తూ సోఫాలో కూర్చొనింది.]

5వ తరంగం

[సుశీల యింట్లో ఓ పడక గది. ఒక ప్రక్క సోఫా సెట్టు. టేబిల్ పైన మధు ఫోటో- టేబిల్ సెటు.]

[కల్యాణి గుట్టుగ ప్రవేశించింది. చేతిలో పూలదండ వుంది. తలలో పెట్టుకోవాలనుకొని మధు ఫోటోను చూచి పూలు పెట్టుకోటంమాని ఫోటోవంక నడుస్తూ ఓ మారు వెనక్కు తిరిగి చూచింది. ఎవరూ లేరనుకొని సమీపించి, మధు ఫోటోను పూలదండతో అలంకరించి, కొద్ది క్షణాల పాటు అలాగే చూచి నిస్పృహతో బరువుగా టేబిల్ కు ఆనుకొని కన్నీళ్లు పెట్టుకొనింది.]

క: [పెద్ద నిట్టూర్పుతో] విధి చేతలకు ఎంత బలముంది—

ఓ! హతవిధీ
మారు వేష ధారీ ||హ||
గతిలేని మా బ్రతుకుల
నడివీధి పాలుజేసి
మా పడు బాధల
కొక్కొక వేషము దాల్చేవా? ||హ||
మా కన్నీరుల, మున్నీరుల
నిట్టూర్పుల తెరచాపల
సుఖయానము జేసెదవా
హతవిధీ మారువేష ధారీ.

ఎన్నాళ్ళు యీ దేవుడులేని గుడికి అర్చకత్వం- ఎన్నాళ్ళు యీ మూగనోము. ఎవరు నా సొత్తనుకొన్నానో వాళ్ళే పరాయివాళ్ళకు సొంతమైపోయి నా యెదుటే అనుభ విస్తుంటే చూస్తూ చావలేక యీ బ్రతుకు యిలా ఎన్నాళ్లు సాగాలి? ఈ దంపతుల మధ్య నా జీవితమేమిటి?...

[ధీమాగా] పరాయివాళ్ళుకట్టిన త్రాటి ప్రతిబంధకం ఎన్నడో తెగిపోయింది. నా ప్రేమ బంధం తెగుతుందో, వూడుతుందో తేల్చుకోవాలి. [మధు ఫోటో చేతికి తీసు కొంటుంది]. మధూ!... [కన్నీళ్ళు]

సు: [వచ్చింది] మధూ ఏరీ?

క: [ధీమాగా తనలో] నాలో దాచుకొన్నాను.

సు: అప్పుడే వచ్చేశారా—

క: [దీనంగా] ఇంకా రాలేదమ్మా!

సు: [తన చేతిలోని పూలదండను మధు ఫోటోకు వేయాలని ఆవంక నడుస్తూ- ఫోటోకు పూలదండ వుండడం గమ నించింది].

క: [భయంతో] అక్కయ్యా!

సు: ఇంకా నీవూ తయారుకాలేదే- ఆలస్యం కాలా?

క: [గుండె ఆగినట్టయింది] ఆ...

సు: ఇలాగే వెళ్తావా?

క: బ్రతుకులో లేని సొగసు బాహ్యానికి వుంటే మాత్రం...

సు: నామాట నేను దక్కించుకోలేక పోయాననుకొంటు న్నావా?

క: ఏ మాట?

సు: నీ జీవితాన్ని విలక్షణంగా నడిపిస్తానని నీకు ప్రమాణం చేశాను-

క: పోనీ అక్కయ్యా! ఆమాట లెందుకులేమ్మా!

సు: నేనే నీకు అలంకారం చేస్తాను. [తలలో పూలు పెట్టి కుంకుమబొట్టు పెట్టబోయింది.]

క: వద్దమ్మా వద్దు.

సు: మధూ వచ్చేస్తారు. ఆలస్యమయితే బాగుండదమ్మా- కోప్పడు తారు.

క: ఆ-

సు: మధుపట్ల నాకన్న నీకే యెక్కువ స్వాతంత్రముంది.

క: నేనే పాపం ఎరుగనమ్మా! [ముఖాన చేతులడ్డంపెట్టు కొని యేడుస్తుంది.] నా ప్రారబ్ధం. నాతోటి విమోచన గాక మిమ్ములనందరినీ బాధపెడ్తున్నాను.

సు: నన్ను బాధ పెట్టున్నట్టు నీవు వూహించుకొంటూ నీవే బాధపడుతున్నావు.

క: నేనే నిన్ను బాధపెడుతున్నాను. నాపాపం నిన్ను వెంటాడుతుంది.

సు: పాపం! ప్రారబ్ధం! ఏ ఆశయాన్నైనా అందుకోలేని స్థితిలోనే, పాపమనో, ప్రారబ్ధమనో, మనల్ని మనం నిందించుకొంటాం— బాధపడుతుంటాము. పాపపుణ్యాలు కష్టసుఖాలు, జీవితాశయ స్వరూపాలకు యిచ్చే రంగులు, ఛాయలు మాత్రమే!

క: భగవాన్! ఎంత స్థిమితంలేని బ్రతుకైపోయింది.

సు: నీ మనస్సు నింకా నొప్పిస్తున్నానా! [కల్యాణిని దగ్గరకు తీసుకొని బొట్టు పెట్టింది.] ఇప్పుడు నిజంగా కల్యాణివే! ఎంత జీవకళ. ఇన్నాళ్ళకు నా కోరిక నెరవేర్చుకొన్నాను. కల్యాణీ- మనలో అంతర్గతంగా వుండే ఆశలకు, ఆశయాలకు సుఖసంపత్తి నిచ్చే రూపకల్పన ఏర్పడినప్పుడే జీవితం ధన్యమౌతుంది. ఆశయాలన్నీ ఆభరణాలౌతాయి. ఏడవకు కల్యాణీ, ఏడుపు ఖిలత్వానికి వికారమైన ప్రతిబింబం. జీవితంలోని-ష్టాంశాలనే మనం ధైర్యంగా ధ్యానించుకోవాలి.

క: అక్కయ్యా!

సు: ఏం?

క: నామీద నీకెందుకు యింత ప్రేమ?

సు: సావిత్రాద నీకెందుకు యింత ప్రేమ!

క: ఏమో!

సు: ప్రేమకు కారణం కావాలా! మనమిరువురం స్త్రీలం కనుక-

[మధు వస్తాడు. మధు రాకను గమనించి కల్యాణి లోనికి వెళ్ళింది.]

మ: సుశీ! విద్యామందిరానికి ఎప్పుడో వెళ్ళాల్సింది. ఇంకా యిక్కడే వున్నావు... కల్యాణేది?

సు. లోపలుంది.

మ: మరి పిలు వెళ్దాం.

సు: [పిలవదల్చుకోలేదు కాని మళ్ళీ వద్దనుకొంది]. కల్యాణి తర్వాత వస్తుందిలెండి.

మ: సరే మీ యిష్టం- నిన్ను విద్యామందిరంలో వదిలేసి మళ్ళీ నేను రావాలి.

[ఇద్దరు ఒకే వైపు వెళ్ళారు. కారు బయలుదేరిన శబ్దం వినవచ్చింది. కల్యాణి వచ్చింది- సుశీల పెట్టిన కుంకుమ అలాగేవుంది. నిలువుటద్దం దగ్గరకి నడుస్తూంది. నడకలో నిస్సత్తువ- కళ్ళల్లో నీరు- ముఖంలో దైన్యం - అద్దంలో ముఖం చూచుకొనింది.]

క: [మధును చూచింది] ఆ— మధు—

మ: అలంకరణ ఆకర్షణకోసం కాదుగా— ఆత్మ సంతృప్తి కోసమేగా! భయమెందుకు.

క: తప్పే- హక్కులేని దాన్ని ఆశించాను.

మ: కాదు- నీవు కళ్యాణివే- మనం పెట్టుకొన్న పేర్లు భగవంతుని కల్యాణ గుణాలకు రూపాంతరాలు. మనమే సార్థకం చేసుకోవాలి. స్త్రీకి దురవస్థ పెద్దల మౌఢ్యం చేత కలిగింది. తొలగించొచ్చు.

క: ఎవరు తొలగిస్తారు?

మ: నేను—

క: మీరు! ఎలా?

మ: నీకు అపనమ్మకమా!

క: కాదు- సాధ్యమా అని!

మ: సాధ్యంకాకేమి?

క: సాధ్యమే అయితే నాకీ గతి ఎందుకు పట్టించారు.

మ: రమణరావుతో మాట్లాడాను-

క: ఆయన ఎవరు?

మ: నీకు తెలుసుగా విద్యామందిరములో అధ్యాపకులు—

క: అయితే!

మ: నిన్ను పెళ్ళి చేసుకొంటాను.

క: నన్నా!

మ: ఆ— అవును—

క: నేనెవర్ని చేసుకోదల్చుకోలేదు... ముందే చెప్పాను.

మ: మొండిపట్టేనా? ఎన్నాళ్ళిలా కృశిస్తావు?

క: పూర్తిగా నశించేంతవరకు—

మ: నా మాట వినవూ!

క: ఏవిటి?

మ: పెళ్ళి!

క: మధూ [కోపం]

మ: ఏమన్నానని?

క: ఏమనాలి? నా హృదయాన్ని నా ప్రేమను కేవలం మీరు చెప్పేవారికి మాటమాటికి మార్చే వస్తువులుగా చేశారు. మీ హృదయం మీ ప్రేమ మీ మాట మీద ఒకే దారిలో నడిచేదాన్నిగా నిర్ణయించుకొన్నారు. అంతకన్న యింకేంకావాలి?

మ: నిష్ఠూరమా?

క: నిజమాడితే నిష్ఠూరమే? ఎందుకు— నేవూరికెళ్తాను?

మ: మరి నీ చదువు?

క: వచ్చిన చదువు చాల్లెండి-

మ: మొండి పట్టేనా- మార్పులేదా?

క: అవును- [కన్నీరు] నా హృదయం నీకర్పించాను. ఇంకోరికి లేను— క్షమించు మధూ!

మ: కల్యాణి!

క: ... .

మ: అయితే -సుశీల స్థానాన్ని-ఆమె సౌఖ్యంలో భాగాన్ని కోరుతున్నావా?

క: లేదు— నాకు వేరే పెండ్లి అక్కర్లేదన్నాను- బల వంతంగా నన్ను యింకోసారి చంపొద్దన్నాను.

మ: సుశీలకు ద్రోహం చేయటవా? . . . కాదు.

క: మధూ! ద్రోహం? నీ పంచ నాశ్రయించానని నన్ను యిలా అనటం? ప్రాణప్రదంగా ప్రేమించిన సుశీలకు ద్రోహంచేయాలనా నా ఆశ- నానిశ్చయాన్ని చెప్పాను. ఎంత చులకనగా అన్నారు. నే వెళ్తాను. నీ యిష్టం. దౌర్బల్యమని అను, ద్రోహి అను నా హృదయం మారటంలేదు.

మ: కల్యాణీ! నువ్వు ద్రోహం చేస్తున్నావన్నానా?

క: ద్రోహానికి నిన్ను దింపుతున్నాను. ఎంత సులభంగా అన్నారండి. యీ ద్రోహి... నీ యింట్లో..

మ: అయితే వేరుమార్గంలేదా? అంతేనా...

క: వేరు మార్గం నాకు వద్దన్నాను... నీయిష్టం.

మ: [దృఢనిశ్చయంతో] అసాధ్యం... కల్యాణి... క్షమించు

క: అసాధ్యమా?

మ: అవును-

క: సుశీల మాత్రం స్త్రీ కాదు— నాప్రేమను గుర్తించ లేదు.

మ: గుర్తిస్తుంది— కానీ-

క: కానీ-

మ: అది కానిపని కల్యాణి— కాదు [వెళ్తున్నాడు]

క: మధూ!

మ: [పోతున్నవాడు తిరిగి చూచాడు]

క: సుశీలతో చెప్పొద్దు-

సు: [వెనకవచ్చి నిలబడి వింటూంది.]

క: [గమనించలేదు.]

మ: [సుశీల వచ్చింది. మధు వెళ్ళాడు.]

సు: కల్యాణి

క: ఆ సుశీ— [ఆ సోఫాలో కూలి ఏడుస్తూంది]

సు: ఏమిటది?

క: [అలాగే ఏడుస్తూంది]

సు: ఏమిటది? చెప్పు? ఎందుకేడుస్తున్నావ్?

క: అక్కయ్యా—

సు: ఏమైంది?

క: నన్ను వెళ్ళనీ అక్కయ్యా— వద్దు—నేను వెళ్తాను.

సు. ఎక్కడికి?

క: వూరికి— క్షమించు అక్కయ్యా పొరపాటు మీ అమ్మ తమయ జీవితంలో విషబిందువయ్యాను. నీ యింట్లో వుండే అర్హత పోగొట్టుకొన్నాను— నేను వెళ్తా [పోబో తూంది]

సు: [ఊరుకొని వుంది]

క: [తటాలున తిరిగి వచ్చి] సుశీ క్షమించవూ? క్షమించా నని ఒక్కమారు అనమ్మా— చాలు సుశీ— సుశీ.

సు: కల్యాణీ— [ప్రేమగా తల నిమురుతూంది]

క: ఇంకా నన్ను ప్రేమిస్తున్నావా?

సు: నా ప్రేమ నీకు ఎల్లప్పుడూ వుంది—

క: సుశీలా?

మ: [వచ్చాడు]

క: [కల్యాణి లోనికి వెళ్లింది]

మ: చూచావా?

సు: చూచాను—

మ: ఎంత విచిత్రమైన సంఘటనో— కల్యాణి-

సు: ఏం?

మ: ఏమిలేదు- అంతా నీకు తెలిసిందేగా-

సు: ఇప్పుడే తెలిసింది—

మ: ఇలా అవుతుందనుకోలేదు—

సు: ఇలా అవుతుందని నాకు ఎప్పుడో తెలుసు- దీనికంతా మీరేగా కారకులు-

మ: నేనా!

సు: ఇంకెవరండీ-

మ: నన్ను నమ్మటంలేదూ?

సు: మంచి ప్రశ్న— ఇంకా మిమ్మల్ని నమ్మమంటారా?

మ: ఏం?

సు: నమ్మి— మిమ్మల్ని నమ్మి పొరబడ్డాను- నాకు ముందు తెలియదు-

మ: అపోహా పడ్తున్నావ్— నీకు ద్రోహం చేస్తానా?

సు: ఇంతకూ తప్పు మీదే- ఒప్పుకోవాలి-

మ: అదేమిటి— నేను తప్పుచేయలేదు. [సోఫాలో కూర్చున్నాడు]

సు: [మధూను సమీపించింది] కల్యాణి మిమ్మల్ని ప్రేమించింది- ప్రేమిస్తూంది— అవునా?

మ: అయితే?

సు: అది దాని తప్పంటారా?

మ: ఏమో?— కాదు.

సు: మీరు కల్యాణి ప్రేమను నిరాకరించారు. పాపం- ఎందు చేతనో —

మ: అంగీకరించే అవకాశంలేక-

సు: ఎప్పుడు?

మ: అప్పుడు- ఇప్పుడు-

సు: బాగా సమర్థించారులెండి- మీకేం? మీ ప్రేమ మీ అనుకూల ప్రతికూలాలను అనుసరించి మారుతుంది గా? మేమే యిటు భర్తలకు అటు సంఘానికి కట్టుబడి కుముల్తూ భస్మమై పోవాలి.

మ: స్వార్థంకోసం నేను ఏనాడు అలా ప్రవర్తించనని నీకు తెలుసు.

క: [సుశీల, మధు వాదప్రతివాదాలు విని సుశీలను సమీపించింది] అక్కయ్యా పొరపాటు బడ్డాను. ఏదో ఉద్రేకంలో అలా తొందరపడ్డాను. మీకెందుకు యీ తగవులు? నేను వెళ్ళిపోతాను. నన్ను వూరికి పంపించేయమ్మా [ఏడుస్తుంది.]

సు: [కల్యాణిని దగ్గరకు తీసికొంటుంది] కల్యాణి నా ప్రేమ

అదుగడుక్కీ మారుతుందనుకొంటున్నావా? మనం ఒక్క కడుపున పుట్టలేదు. నీజీవితాన్ని సలక్షణంగా నడిపించడం నా విధి. ఇది నా ప్రమాణము. నీసుఖ దుఃఖాల్లో నాకూ భాగం వుంది. అది మరచిపోకు. ఏడవవద్దు-

క: [అలాగే ఉంది]

సు: నువ్వు ఏడిస్తే నేనెంత బాధపడ్తానో నీకు తెలియదు.

క. [సుశీల చేతుల్లోనుంచి తిన్నగా తప్పుకొని లోనికెళ్ళింది]

సు: కల్యాణి ప్రేమను అంగీకరించటానికి మీరు ఒప్పుకో వాలి.

మ: సుశీ!

సు: కల్యాణి హృదయాన్ని మీకంటె బాగా అర్థంచేసుకొన్నాను. మా ఆత్మలు ఒకటే. మీరు ఒప్పుకోవాలి.

మ: ఒప్పుకోలేను.

సు: మధూ!

మ: నీ అహింసోపాసన శృతి మించుతూంది.

సు: పవిత్ర ప్రేమోపాసన అహింస, అభేద ప్రతిపత్తే అందలి సూత్రం.

మ: కానీ-

సు: కల్యాణ్ణి సుఖపెట్టడానికి వేరే మార్గంలేదు.

మ: కల్యాణేది?

సు: పిలుస్తాను? సుమిత్రా!

సు: ఆమె ఎవరు?

సు: ధశరథుని రెండవ భార్య- నేను కౌసల్యను- కల్యాణి సుమిత్ర అవుతుంది.

మ: మరి మూడవ భార్య!

సు: కైకేయి. ఆమె మనకొద్దు. మన ప్రేమ సామ్రాజ్యంలో పట్టమహిషి కావాలంటుంది.

మ: నీ స్వార్థ త్యాగానికి పవిత్ర హృదయానికి తల వాలుస్తాను. కాని కల్యాణిని నేను భార్యగా అంగీకరించను—

సు: నిజం?

మ: నిశ్చయం. నా అంతరాత్మ నన్ను అడ్డపెడ్తుంది. [ఇద్దరు క్షణం నిశ్శబ్దం.]

సు: మరి... మీ మతంలో మార్పు రాదా?

మ: అసాధ్యం——

సు: [ఒక మారు మధు వంక చూచి తలవాల్చి ఒక క్షణం అలాగే నిల్చి వంతోచక లోనికి వెళ్తుంది]

మ: [సుశీల వెళ్లిన వంకే చూస్తున్నాడు.

[ఒక్క క్షణం నిశ్శబ్దం]

ఏమో స్ఫురణకు వచ్చి దీపమార్పి లోనికి వెళ్ళాడు. ఇదంతా చీకటిగా ఉంది.]

క: [మధుతో తాను వూరి కెళ్తానని చెప్పటానికొచ్చింది. దీపం చేసింది. ముఖంలో ఓ విపరీతమయిన దృఢ సంకల్పం కనబడ్తూంది. రేగిన జుట్టు చాల డస్సివుంది. మధు సుశీల ఫోటోలను చూచింది. సుశీల స్వార్థ త్యాగం తలచుకొని అవమానం, మధు నిరసన జ్ఞప్తికొచ్చి రోషం...ఆమె హృదయంలో తుపాను రేపాయి. పరచివుంచిన పడకను సమీపించి అట్టే ఒక క్షణం చూసింది. డ్రాయరు తీసింది. లెటర్ ప్యాడ్ తీసి జాబు వ్రాస్తూంది. కన్నీరు తుడ్చుకొంటూంది. అలాగే నిలిపి చదువుకొని వద్దనుకొని చించిపారేసింది. వెళ్ళబోతూ తిరిగివచ్చి ఆముక్కల్ను ఏరుకొని వెళ్ళబోయింది. కాని పరచిన పక్కను చూచి వెళ్ళను కాళ్ళాడక ఓమారు పడకమీద కూర్చునింది. దీపం అలాగే వెలుగుతూంది. పెద్దపెట్టుగా ఏడ్చింది]

మ: [వచ్చాను] ఎవరు?

క: నేనే-

మ: ఏమిటది

క: క్షమించండి. హక్కులేని స్థలానికి తెలిసే వచ్చాను.

మ. అది కాదు. నిద్రపోలా-

క: నిద్రపోతాను— శాశ్వత నిద్రపోతాను.

మ: కల్యాణి ఏమిటీ మూర్ఖం?

క: అవును- మూర్ఖంగా మీరార్పిన దీపాన్ని పదేపదే వెలిగిస్తున్నాను. మీ ప్రశాంతతను భంగపరుస్తున్నాను.

మ: నాహృదయాన్ని యింకా బాధించాలనా నీ ఆశ.

క: లేదు.

మ: నిజం?

క: నిజం... మీకు సంతోషమేగా?

మ: నిశ్చయంగా కల్యాణి!

క: మరి శెలవు.

మ: వెళ్ళి పండుకో

క: పండుకోటానికిగాదు-

మ: మరి?

క: ఊరికి-

మ: నీ ప్రేమను నిరాకరించాననా యింతకు తెగిస్తున్నావు.

క: పదేపదే ఎందుకు బాధిస్తారు?

మ: ఎందుకీ ఆక్రోస్త-

క: మీమీద ఎందుకూ ఆక్రోస్త! నాఆక్రోస్త మిమ్మేల్నేమి చేస్తుంది?

మ: నీ జీవితాన్ని నాశనం జేస్తుంది.

క:. యిప్పుడు బాగున్నట్లా?

మ: బాగుపడగలవు... బాగుపరచాలనే ఈ ప్రయత్న మంతాను.

క: కృతజ్ఞురాల్ని.

మ: కల్యాణీ! విజ్ఞానం కలిగితే నీవిలా అపోహాలకు పాల్పడి ఉద్రేకానికి లొంగిపోయి జీవితాన్ని విషాద విపలిప్తం చేసుకోక సత్యాన్నెరిగి నీకూ భారతనారీ సంఘానికి యుక్తం శ్రేయస్కరం అయిన ధర్మాన్ని నిర్ణయించుకొని నిర్వర్తిస్తావనే చదివిస్తున్నాను. చదువుకోడం ఆయా కాలానికి సరిపడ్డ విజ్ఞానం సంపాదించుకోటానికి-

క: నాకొచ్చిన చదువు విజ్ఞానం చాల్లెండి- నన్ను వెళ్ళనీండి నాకర్మ ఎలా వుంటే అలా జరిగిపోతుంది.

మ: నీప్రేమను నిరాకరించాననా యింతకూ తెగిస్తున్నావు.

క: పదే పదే నన్నెందుకు బాధిస్తారండీ.

మ: కల్యాణీ! నావ్రతం భంగంచేసుకోటానికి యిష్టం లేక యింతగ చెప్తున్నాను.

క: ఏమన్నారు? మీావ్రతం భంగంచేస్తున్నానా? మీారు ఏక పత్నీవ్రతులున్ను, నేనా అంత అవినీతికి పాల్పడింది. చిన్ననాట్నుంచి నిన్ను ప్రేమించి నీతోడిదే లోకమని ఆరాధిస్తున్న నావ్రతమూ పాతివ్రత్యమే- నాపాతివ్రత్యం భంగం కాకూడదనే- ఈ నా వ్రతానికి ఉద్యాసన

మీతోనైనా చేసూాలి లేక నాశరీరంతోకూడ దహన మైనా అయిపోవాలి.

మ: కల్యాణీ! ఆదినుంచి వ్యష్టిగాను- సమిష్టిగాను- మానవ జీవితాన్ని సంఘాన్ని పాలిస్తున్న నీతులు నియమాలు న్నాయి. అవి ఎప్పుడూ ఉండితీరాలి. ఉన్నప్పుడే సంఘం సాఫీగా సాగిపోతుంది. బహుభార్యాత్వంగాని బహు స్త్రీభరత్వంగాని ఏపరిస్థితుల్లో నయినా- స్త్రీ పురుషుల దౌర్భల్యాన్నే చాటుతుంది. నిగ్రహాశక్తి నీరసించిపోయిన నేటి సంఘం ప్రేమయొక్క నిజస్వరూ పం తెలుసుకోలేక బహుభార్యాత్వానికి దిగింది. ఈ బహుభార్యాత్వాన్ని శాసించినా తురలవాళ్లు ద్రోహా నికి లెక్కచేయని మావారు మిమ్మల్ని అవమానంపాలు చేస్తున్నారు.

క: మధు! నేను అవినీతిపరురాల్ని- నీతులు నియమాలు తప్పక సాగిపోయే మీసంసారంలో ఉండటానికి అర్హత లేనిదాన్ని- నన్ను వెళ్ళనివ్వండి— ఇంక క్షణమాగను.

మ: అలాకాదు- సంసారం- సంఘం- దేశం- విశ్వం- అన్యో న్యాధారాలు- నీతి సంసారంలో మొదలుపెట్టి విశ్వా న్నంతా పాలిస్తూ కల్యాణాన్ని చేకూరుస్తుంది. మనలో మొదలు పెట్టిన ఈ దౌర్భల్యం మనతో అంతరించి

పోదు- తరతరాలుగా అది అందివ్వబడుతుంది. మన బిడ్డలకు ఉగ్గుపాలతో ఈ విషాన్ని త్రాగించటం నా మతంకాదు. ఒక్కమాట పెళ్ళిచేసుకోంటానను కో- నీవు పొందగలిగేది ఏంటి?

క: సుఖీ పొందేదేవిటో అదే-

మ: స్త్రీకి భర్త జీవనజ్యోతి- కాదనను- కాని శాంతంగా యోచనచేసిచూడు. స్త్రీ అసహాయ అని- అబలని భరించేవాడొకడుండాలని వాడే భర్తని ఆమె బ్రతుక్కు వాడనసరమని ఆదినుంచీ ఓ అభిప్రాయం మీరా రక్తాణువుల్లో యింకిపోయుంది.

క: కాదంటారా? అనాధలయిన అబలలగతి వారిని సంఘం చూచే విధానం ఎరిగే కాదంటారా?

మ: అవన్నీ ఆర్థిక దుస్థితితో ప్రారంభమైనవే. అంతేగాదు. పితంతువన్నమాట, ఆమాటకింకా ఏదో అర్థాయి పదాలు ఉన్నంతవరకు మీరాకీ భయం తీరదు. మన వారాధించే దేవతలందరు ముత్తైదువులన్నమాట మరచి పోక్కు! ఆర్థికంగా నీకు నేనివ్వగల సహాయం ఎప్పుడూ వుంది. ఇంక మిగిలిందేవిటి? ఒక్క శారీరక సౌఖ్యం... అవునా?

క: [ఎక్కడో దృష్టి. ఒక్కమారు మధూను బాగా చూచింది.] ఆ!... శా... రీ... ర... క... సౌ.. ఖ్యం

మ: ఆ! అవును బాగా ఆలోచించు. ఆశారీరక సౌఖ్యాన్ని నిగ్రహించుకొనే శక్తిలేక స్త్రీపురుషులు తారువారై జీవితాన్ని నాశనం చేసుకొంటున్నారు. అశక్తులు పెళ్ళి చేసుకోటమే మంచిది. కాని మీ సౌశీల్యాన్ని భంగ పరచే ఏభావమయినా అది కేవలం పాపమంటాను.

క: పాపం— మధూ!

మ: అవును- మానవ సామాన్యానికి అశాంతికి కారణమ యిందల్లా పాపమే. ఇప్పటికైనా నేని నియమానికి లోబడి నీలో యీ పరివర్తన అపేక్షిస్తున్నానో అర్థ మయిందా.

క: మధూ [కన్నీళ్లు]

మ: ఇక నీవే నిర్ణయించుకో. నీభావి జీవితాన్ని- శారీరక సౌఖ్యాపేక్షను నిగ్రహించుకొని, నిర్మల ప్రేమను ఆరా ధిస్తూ జీవితాన్ని దేశాభ్యుదయానికి వినియోగించి, సార్థకం చేసుకొంటావో- సతిగా తల్లిగా సంసారాన్ని స్వర్గసీమ జేసుకొంటావో, నీకేవదిలేస్తాను. కల్యాణీ -నిన్ను ప్రేమించి— నిన్ను సుఖపెట్టాలనే యీ ప్రయ త్నమంతా- అది మరచిపోకు.

క: [ఏడుస్తూంది]

మ: [ముఖం పైకెత్తి తల నిమురుతూ] ఏడవకు. నువ్వు ఏడిస్తే నేనెంత బాధపడ్తానో నీకు తెలియదు- చూడు: వెర్రి దానా- ఎందుకు- కఠినంగా మాట్లాడాననా- సత్యసాధన అందుకు మార్గం కఠినమేనమ్మా. [మధు కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. కాని వెంటనే తట్టుకొన్నాడు.]

క: [ఏమి జవాబు చెప్పకుండా లోనికెళ్తోంది.]

మ: కల్యాణీ-

క: [నిలిచింది]

మ: [సమీపించాడు]

క: ... ...

మ: [ఎంతో కరుణగా] నీవు నీ ఉద్రేకములో నీ విలువైన జీవితాన్ని ఏంచేసుకొంటావో అన్న భయం నన్ను బాధిస్తూంది.

క: చావు తప్పనిదైతే లేదులువార లెందుకండీ-

మ: పొరపాటు-

క: అవును! ఇంక బ్రతకటమే పొరపాటు-

మ: ఎలా బ్రతకాలో నిర్ణయించుకోటంలోనే వుంది విలువంతాను. మన జీవితం మీద మనకంటే సంఘానికి ఎక్కువ హక్కువుంది. తెలుసా?

క: అవును. నిజమండీ. సంపన్నులు- మీరు మిమ్మల్ని

కొలుచుకొనే కొలతబద్దలు వేరు ఆ లెక్కలతో మీరు మా జీవితాలకు ఇచ్చే విలువలు వేరు. మా జీవితాలకు మీరు మతింపులు వేస్తారు. లెక్క చేయరు. మా బోంట్లకు చావుకంటే బతికటమే భయముగా వుంది. [ఏడ్పు] నాకు తోడులేదు నీడలేదు. ఆస్తిపాస్తులులేవు. నన్ను నేనే నమ్మలేనిస్థితిలో వున్నాను. ఎవరిని నమ్మటం. నాజీవిత కాలచక్రానికి ఇంత తలవని తలంపుగా పట్టాలు తొలిగిపోయి కూలిపోతుందనుకోలేదు.

మ: రానికష్టాలకు లేనిబాధలు ఊహించుకొంటూ బాధ పడుతున్నావు- నేను— నా- అనుకోటంలోనే యీ అవస్థ వుంది- కల్యాణీ! లోకం అన్యోన్యాధార భూతం- ప్రతి వ్యక్తి ఈ విశాల ప్రపంచ కృషిఫలితంగా జీవిస్తున్నాడు మనల్ని యిన్నాళ్ళు పెంచి పెద్దజేసింది సంఘం. ఆ సంఘాన్ని మోసగించి, సంఘ హక్కయిన మన జీవితాల్ని స్వార్థానికి బలి యివ్వటం ద్రోహం కాదా అమ్మా...

క: నా జీవితంమీద నాకు హక్కులేదన్నమాట?

మ: ఆ— అవును.

క: [వ్రాన్పడింది. దృష్టి పాతాళైజములోవుంది. మధువంక చూడ్డానికి దృష్టిని ఎంతో కష్టంమీద మరల్చింది.]

కల్యాణి [ఏమిటి అలా చూస్తున్నావన్నట్టు పిలిచాడు.]
నా బ్రతుకుమీద నాకు.. హక్కు లేదు... మరి ఏమిటి జీవితం?

అరిషడ్వర్గాలను సమన్వయం చేసుకోటమే జీవితం... మనం శాంతిపడి ఒకరిని శాంతింపజేయడమే జీవిత ధర్మం. ఈ అంతశ్శత్రువులు అరిషడ్వర్గాలతో ఎంత రాజీపడ్తామో బయట శత్రుజనంతో అంతరాజీతో వాత్సల్యంతో సమీపిస్తాము.
[ఒక్కమారు తనలో తన్ను వెదకిచూచుకొనింది. దృష్టి హృదయాంతరంలో వుంది.]

... ...

నిజం— మధూ— నిజం— నా బ్రతుకుమీద నాకు హక్కు లేదు.

నిజం! వ్యక్తులు సంఘంకోసం తమ మనోవికారాల్ని అరికట్టక తప్పదు- అలా జాగ్రతావస్థలో మెలగటమే అభ్యుదయం- అదే ప్రతి పౌరుడు నేడు మన దేశంలో ఆచరించాల్సింది— ప్రపంచంలో మన దేశం అగ్ర స్థానం వహించాలంటే ప్రతిపౌరుడు నీతిపరుడు కావాలి.
[తన్ను తానే లోలోన విమర్శించుకొన్నట్లు చూపుల్లో వ్యక్తమవుతూంది. స్మృతిపోయిన దానిలా సోఫాలో వాలిపోయింది.]

మ: మన నిత్య నైమిత్తిక జీవితంలోని మంత్రతంత్రాలంతా అలా జాగ్రతావస్థలో మెలగమనే పదేపదే జ్ఞప్తిచేస్తుంటాయి. దేశాభ్యుదయమంతా మీ చేతుల్లో ఉంది. కల్యాణీ! దేశమంటే స్త్రీ. మిమ్మల్ని గౌరవించటం మా విధి.

క: నేను బ్రతకాల- మధూ! [కల్యాణి పరధ్యానంగా చేతులో చేయివేస్తూ పడకమీద వాలింది]

*ఈ క్రింది పాటలుగాని, ఆ పాటలకు సంబంధించిన నటన కల్యాణి హృదయాంతర్గతమయిన భావావేశాలు, ఆమె స్మృతిపథంలో కనపడుతున్న వ్యక్తులు. ఆమె ప్రశ్నలకు జవాబులు నేపథ్యంలో నుంచే వినబడుతాయి.

నేపథ్య గీతిక—

పాట:- లోకమా! ఇది శోకమయము
ఘోరహింసా నిలయము
కడుపుకాలి కూలిపోయే
పేదపాలి నరకము.

[బిచ్చగాడు ప్రవేశిస్తాడు. కొద్ది క్షణాలాగి అప్పయ్య వచ్చి అతన్ని తీసికెళ్తాడు.]

క: మామా! మీతోటి నేను ఈ దీనుల సేవచేస్తాను. నన్ను మీతోటి తీసుకెళ్ళరూ?

అ: [నేపథ్యనుంచి] నీ జీవిత వాహినిని వైరాగ్యంతో వం తెనకట్టు. దారి నిర్భయమవుతుంది. సత్సంకల్పం భగవంతుని సన్నిధానానికి తీసికెళ్తుంది. రామ్మ! రా!

పాట:— మరతువా! ఈ ధారుణీ
మన ఆకలెవరో తీర్చుట
మట్టిలోన పసిడిదీసి
మాడిపోయె కూలిరా! మాడిపోయె పేద రా!

[పేదవాడైన కూలి పార బుజానపెట్టుకొని వచ్చాడు కూలబడ్డాడు]

పాట:— పేదవాడి శ్రమకు కూలి గింజలెచాలు
కాలుచేయాడినన్నాళ్ళు
బలముడిగి మూలబడితే దిక్కెవళ్ళు!
మాలాగు మూలబడితే దిక్కెవళ్ళు?

[ముసలివాడైన కూలివచ్చాడు - రెడ్డితీసికెళ్ళాడు]

పాట:— ఆదరించి సేవజేసి
ఇహము స్వర్గము జేయవా!

క: రెడ్డిగారూ! మీతోటి నన్ను తీసికెళ్ళరూ? పుణ్యాత్ములు మీరు— యీ సహాయంచేయండి? ఇవిగో నానగలన్నీ యిచ్చేస్తున్నాను. [గాజులుతీసింది]

రా: [నేపథ్యంలో] మనసు చెప్పినట్లు చేయబాక, జీవితాన్ని దైవానికి ధర్మంచేయి. మేలుగలగద్ది. రామ్మా! రా!

పాట:— బాపుజీ మన జాతి జనకుడు
గుండెనెత్తురు కుమ్మరించిన
ఈ సమస్యలు తీరవా!
లోకమా యిది శోకమయము
ఘోర హింసా నిలయము

[బిచ్చకత్తెయైన బాలిక వచ్చింది. సుశీల తీసికెళ్ళింది]

పాట:— ఇహము పరములందని
భాగ్యహీనులే పేదవారలా?
దేశమే ఒక దేవళంబు
మనుజుడే మాధవుడురా!

[బిచ్చగాడు వచ్చాడు— మధు తీసికెళ్ళాడు]

పాట:— మాతృదేశ సేవజేయ
సార్థకంబు జన్మరా!!

క: సుశీలా! అక్కయ్యా! మధూ! నాన్నా! మీరెంత ధన్య జీవులు. మీతో నన్ను తీసికెళ్ళండి. ఈ ఒంటరిపాటు భయంగా వుంది.

మ: [నేపథ్యంలో] ఎవరమ్మా? ఒంటరి? స్వార్థపరుడు ఒంటరి. నీలో మేమందరము లేమూ? సర్వేశ్వరుడు నీలోనే ఉన్నాడే— భయమెందుకు? రామ్మా! రా!

క: [అవే భావాలను తలచుకొంటూ వీధిలోనికి వచ్చింది.]

పాట— లేరా నీదేశ దైన్యము బాపుకొరకై పోర రారా
లోకమా! యిది శోకమయము.
లెమ్మ లెమ్మ సోదరీ
లెమ్మ లెమ్మ సోదరా.

[గుడ్డి ముసలి బిచ్చగాడు బాలికతో వచ్చాడు. కల్యాణి బిడ్డను కౌగలించుకొనింది.]

[మధు- సుశీల వచ్చారు]

క: బాబూ నాకళ్ళు తెరిచారు. ఈనాట్నుంచి ఈ జీవితం మానవ సేవకు- దేశాభ్యుదయానికి అంకితం. ఆశీర్వదించండి.

మ: నీవు నీనారీ సంఘానికి కీర్తి గడించుకో!

క: అంతా మీరు కలుగజేసిన విజ్ఞానమే.

సు: మేము కాదు. నాగరికత అంటే అనుభవించి ఆచరించిన మన గోత్రీకులంతా అహింస పరమ ధర్మ మన్నారు. ఆస్మృతి కర్తలే ఈ విజ్ఞానానికి కారకులు.

— సమాప్తి —

